

Olympiáda detí a mládeže s medzinárodnou účasťou

KALOKAGATIA

Starogrécka KALOKAGATIA a jej odkaz pre súčasnosť

konferencia venovaná pamiatke
Prof. Pavla Gleska

Trnava, 18. jún 2014

ISBN: 978-80-970972-1-9

Obsah

Pozvané referáty

Staroveká kalokagathia a jej odkaz pre súčasnosť Prof. PhDr. Miroslav BOBRÍK, PhD.	strana 3 - 6
Manažment aktivít športu pre všetkých v súčasnosti Mgr. Dagmar Nemček, PhD.	strana 7 - 13
Športovo talentovaná mládež - naliehavá výzva pre budúcnosť Dr. Vladimír Miller	strana 14 - 15
Návrh riadenia školských športových aktivít v ZŠ PaedDr. Marián Majzlík	strana 16 - 19
Kalokagatia aj na Slovensku Dr. Anton Javorka	strana 20 - 22

Referáty

Rozvoj športu v podmienkach vidieckej školy Mgr. Marek Mazan	strana 23 - 24
Šport pre všetkých v podmienkach škôl, CVČ a zdravie národa Mgr. Tibor Bélik	strana 25
Výskum "Porovnanie atletickej výkonnosti žiakov II. stupňa na základnej škole v športovej a nešportovej triede Bc. Oliver David	strana 26 - 29

Staroveká kalokagathia a jej odkaz pre súčasnosť

Prof. PhDr. Miroslav BOBRÍK, PhD.

Predseda Slovenskej olympijskej akadémie

Historia est testis temporum, lux veritas, vita memoriae, magistra vitae, nuntia velustatis.

História je svedectvo času, svetlo pravdy, život pamäte, učiteľka života, zvestovateľka dávnych dôb. (Cicero)

Vzťah medzi minulosťou, súčasnosťou a budúcnosťou nemá pevne stanovené hranice. Tvoria však jeden dialektický, historicko-logický celok, ktorý determinuje prirodzený vývoj ľudskej spoločnosti, prechod jedného druhu kvality bytia do nového, vyššieho stupňa. Javy a udalosti minulosti, hoci už nejestvujú, nestávajú sa absolútnym nebytím, ale predstavujú kvalitatívny prechod z jednej formy bytia do druhej. Neznalosť objektívneho poznania našej minulosti nám neumožňuje hľadať reálne a hlavne objektívne spôsoby riešenia stavu v súčasnosti a stanovovať prognózy vývoja do budúcnosti. Šport a jeho rôznorodé pohybové prejavy sú prirodzená súčasť ľudskej aktivity vo fylogénze ľudstva. Vyjadrené Newtonovým zákonom, pohyb je spôsob zachovania existencie hmoty a tým aj človeka ako najvyššie organizovanej hmoty v prírode. Celá naša výchovnovzdelávacia sústava v minulosti túto bytostnú potrebu nielen pociťovala, ale súčasne bola jej šíriteľka a dôstojná reprezentantka zdravého, moderného spôsobu života.

Ľudia tvoria dejiny tým, že každý sleduje svoje vlastné a skupinové ciele, avšak reálny historický proces je výslednica mnohých, v rôznych smeroch pôsobiach a na vôli jednotlivca nezávislých objektívnych zákonitostí dejín. Pre historické vedy je veľmi dôležité, že ľudia dejiny nielen poznávajú (sú ich konzumentmi), ale ich aj tvoria (aj keď často svojou pasivitou a ľahostajnosťou sa tejto funkcie zbavujú). Aj historické zákony je možné len poznať a využiť, nie je možné ich zmeniť. Človek je subjekt, tvorca dejín, ktorý vytvára podmienky a predpoklady svojho historického vývoja, ale zároveň i objekt, pretože jeho existencia a aktivity sú determinované podmienkami a vzťahmi, do ktorých nutne vstupuje, v ktorých žije a pôsobí.

Pre budúce generácie bude dôležité poznanie, že naše

snaženie nevzniklo ako nepopísaný list nášho rodokmeňa, ale naopak, že sa hlásime k predkom, ktorí nám zanechali bohatú truhlicu poznania podloženú činmi, na ktoré môžeme smelo nadväzovať a s hrdosťou i pokorou, vlastnou poznaniu, sa k nim hlásiť a z nich neustále čerpať.

„Na konci každého snaženia treba vidieť človeka“. Toto motto klasikov som si neustále opakoval pri písaní tohto príspevku. Nie každá spoločnosť má ambíciu vo svojom výchovnovzdelávacom curriculu byť pokračovateľom neopakovateľných ideálov starých Grékov, ktorých kalokagatický vzor vzdelávania, postavený na jednote krásy tela a ducha je pre nás ešte aj dnes nedostižným ideálom.

Každá spoločnosť vkladá do svojho výchovnovzdelávacieho systému hodnoty, ktoré majú odrážať jej spoločenskú, politickú, ekonomickú, ale predovšetkým jej občiansku a kultúrnu vyspelosť a zároveň aj úroveň jej spoločenského vedomia. Nachádzame sa v období, kedy mnohé pokrokové myšlienky viac proklamujeme ako realizujeme. Oblasť výchovy, vzdelávania a športu ako ich nenahraditeľný prostriedok sa dostali do sféry záujmu našich tribúnov v politickom živote na okraj ich záujmu, hľadajú, resp. kopírujú sa mnohé vzory, pričom by stačilo dostatočne poznať našu vlastnú históriu, resp. myšlienky protagonistov, ktorí posunuli ľudskú civilizáciu v tejto oblasti míľovými krokmi vpred. Vo svojom príspevku sa zameriam na komparáciu miesta a úlohy športu v období antických Grékov, pedagogický odkaz zakladateľa novovekých olympijských hier P. de Coubertin a na náš súčasný stav. Zároveň chcem zdôrazniť, že pojmy výchova a vzdelávanie tvoria dialektickú jednotu výchovnovzdelávacieho procesu, ktoré nie je možné vnímať ani praktizovať izolovane. Šport je v tomto kontexte tisícročnými skúsenosťami ľudskej civilizácie overeným pozitívnym prostriedkom tohto procesu.

Antické Grécko

Šport tvoril prirodzenú, harmonickú súčasť života Grékov, pričom nadviazali na poznatky starovekých národov. Gréci ich avšak rozvinuli do zmysluplného **systému**, teoreticky zdôvodnili a zovšeobecniť tak, že vytvorili **výchovný systém**, ktorý dnes poznáme pod názvom **kalokagathia** (kalos - krásny, agathos - šľachetný). Uvedený výchovný systém predstavoval ideál harmonickej dokonalosti telesnej a duševnej krásy, pričom pod duševnou krásou chápali Gréci predovšetkým ušľachtilosť, vysokú mieru mravnosti, ako etický základ

ľudského konania. Podporovateľmi a zástancami kalokagathie boli významné osobnosti spoločenského a politického života ako štátnici **Lykurgos** (žil okolo r. 800 pred n.l.), **Solón** (640 - 560), filozofi **Platón** (427-346 pred n.l.) či **Aristoteles** (384-322 pred n.l.), ale aj lekári **Hippokrates** (460-346 pred n.l.), či **Galenos** z Pergamu (asi 131 - 201 n.l.).

Platón, filozofický idealista, bol zástancom antickej kalokagathie. Telesnú výchovu zaradil do výchovného systému ako rovnocennú zložku, pričom zdôrazňoval

potrebu ľudského pohybu gymnastického a nie pracovného charakteru. Platón chápal gymnastiku a lekárstvo ako dve rovnocenné vedy a tvrdil, že „gymnastika chráni telo od utrpenia životosprávou, lekárstvo následne, keď príde utrpenie lieči a mierni ho.“ „Učiteľ telesnej výchovy je pre zdravé telo tým, čím je lekár pre choré telo.“ Platón vo svojej „Ústave“ i „Zákonoch“ kritizoval vtedajší stav aténskej demokracie a tiež jej výchovu a telovýchovu. V uvedených dielach ponúka svoju predstavu „ideálneho“ štátu s mnohými prvkami spartského zriadenia. Spartu ako vzor potreboval predovšetkým pre svoj druhý stav - **vojakov** (prvý stav tvorili filozofovia a tretí remeselníci), ktorí bránia štát pred útokom z vonku. Platón sa na rôznych miestach vo svojich dielach zmieňuje aj o olympijských hrách. Pre otázky moderného olympizmu je nanajvýš poučný jeho názor na pojem amatéra: „Kto stojí víťazstvo pri hrách pythijských a olympijských, nemôže sa zaoberať nejakou inou prácou.“

Tak ako u iných národov aj u Grékov sa odvíjala telesná kultúra a jej rituály od brannej, resp. vojenskej prípravy. Podľa Sokratesa bol dobrý zdravotný stav základnou povinnosťou každého občana ako podmienka kvalitnej vojenskej služby štátu. Telesná vojenská príprava začínala už v škole. Gymnastickú výchovu považovali Gréci za výbornú predvojenskú prípravu mládeže. Ako príklad nám slúži výchova mládeže v Sparte a v Aténach. Obidva výchovné systémy boli determinované spoločensko-politickými a ekonomickými faktormi, avšak väčšina Grékov sympatizovala viac s aténskou kalokagathickým systémom. V Aténach, ktoré svoju ekonomickú prosperitu založili na obchode a remeselnej výrobe, sa postupne vytvorila spoločenská vrstva plnoprávných občanov, ktorí spravovali svoj spoločenský život prostredníctvom ľudového zhromaždenia, ľudových súdov a volených úradníkov.

V Sparte, kde hlavnou oblasťou obživy bolo poľnohospodárstvo vládla agrárna aristokracia a výchova bola orientovaná na **vojenskú** prípravu. Štátom riadená fyzická príprava sa nazývala *agóge*. Telesné cvičenia sa vykonávali jednostranne, bez duševnej výchovy, pričom rozumovej výchove sa venovala len nepatrná pozornosť (základy písania a čítania). Porovnanie týchto dvoch štátov môžeme pokojne pomenovať ako vzťah demokracie a totality. *Demokratické spoločenské zriadenie si zmenu výchovy vyžiada a totalita si ju vynúti*. Cieľom

výchovy v Sparte bola výchova k bezhraničnej oddanosti voči štátu a slepá poslušnosť. Mládež bola vedená k disciplíne, rozvíjaniu odolnosti, prekonávaniu únavy, hladu a bolesti. Pozitívnou črtou spartského systému bola jednotná štátna výchova pre všetkých, aj pre dievčatá.

V Aténach bola pozornosť vo výchove sústredená na všestranný rozvoj osobnosti. Dôraz sa nekládol len na fyzickú stránku, ale aj na mravnú a rozumovú vyspelosť. Obsah výchovy tvorili tri disciplíny: *gramatika* (písanie, čítanie, recitácia a aritmetika), *muzika* (spev a hra na hudobné nástroje) a *gymnastika* (telesné cvičenia, hry, plávanie). Výchova v Aténach nebola štátna ale súkromná a náklady na ňu neplatil štát, ale rodičia. Gymnastika predstavovala asi 50% celej výchovy. *Cieľom aténskej výchovy bol uvedomelý, harmonicky rozvinutý občan (t.j. gymnicky, gramaticky a múzicky vzdelaný človek)*. Nedostatkem aténskeho systému bola **absencia** výchovy dievčat. Vyvrcholením teórie gréckej výchovy predstavovalo dielo Platónovho žiaka Aristotela, pre ktorého je zmyslové poznanie a pocity základom poznania. **Aristoteles** rozoznával **tri druhy výchovy**: telesnú, mravnú a rozumovú, pričom zdôrazňoval, že telesná výchova má predchádzať rozumovú výchovu. V samotnej gymnastike zdôrazňoval predovšetkým všestrannosť. Známy je jeho výrok: „Mládenci pestujúci päťboj bývajú najkrajší, pretože sú schopní pružnosti a zároveň sily.“

Starí Gréci demonštrovali svoju fyzickú a športovú pripravenosť na **Panhelénskych (všegréckych) hrách**, ktoré boli spojené s náboženskými kultovými obradmi, ktorých súčasťou boli aj športové a umelecké súťaže. Podľa gréckeho básnika Pindarosa (520 - 440 pred n.l.) patrili k Panhelénskym hrám Olympijské hry v Olympii, Pýtijské hry v Delfách, Nemejské hry v Nemei a Istmické hry v Istmií. Víťazi všetkých panhelénskych hier sa mohli hrdiť titulom periodonik a ospieval ich v 4 knihách svojho Epinika (Piesne o víťazoch). Víťazom boli poskytnuté bohaté odmeny a doživotná spoločenská úcta, aká sa vzdávala len bohom a postupne boli tieto hry sprístupnené iba profesionálnym atlétom. Najznámejšie a pre rozvoj ľudskej civilizácie mali zásadný význam hry v Olympii, ktorých dve ústredné myšlienky sa stali pre zachovanie ľudstva na našej planéte nielen ideálom, ale aj imperatívom - kalokagathia a ekecheiria. Súlad krásy a dobra a posvätný mier predstavujú kostnú dreň našej civilizácie v jej ďalšom humanisticky sa rozvíjajúcom napredovaní.

Pierre de Coubertin a výchova

„Výchova športom je záležitosť, ktorú nemožno z výchovy ako takej vynechať“ (P. de Coubertin).

Začiatkom 70. rokov 19. storočia po vleklých politických a sociálnych otrasoch vo Francúzsku bola francúzska spoločnosť frustrovaná aj so stavom výchovnovzdelávacej sústavy. Naliehavá potreba novej výchovnej sústavy sa stala programom dňa, avšak predmetom rozsiahlych odborných i laických diskusií bol jej obsah. Rok 1888 bol jedným z rozhodujúcich rokov s aspektu propagácie a prenikania telesných cvičení nielen do výchovy, ale hlavne do povedomia francúzskej spoločnosti. Dňa 29. marca 1888 bol založený *Výbor pre propagáciu telesných cvičení vo výchove*, na čelo ktorého

bol zvolený bývalý minister školstva Jules Simon. Členom tohto výboru, ktorý presadzoval do výchovy výraznejšie zastúpenie anglických športových hier bol aj P. de Coubertin. Inšpirovaný nápadom francúzskeho ľavicového extrémistu Paschala Grousseta obnovenia olympijských hier (avšak nie iba na národnom základe) došiel k názoru, že tieto hry môžu pomôcť nielen francúzskej mládeži, ale svetovej civilizácii. Pôvodná myšlienka P. de Coubertina bola reformácia francúzskeho výchovného systému na všetkých jeho úrovniach podľa anglického vzoru a prostriedkom tejto reformy mali byť

telesné cvičenia a šport. Vo svojom diele, ktoré napísal po návrate z Anglicka, *Výchova v Anglicku* zhrnul svoje skúsenosti o význame športu vo výchovnovzdelávacom systéme a trávení voľného času mladých ľudí. Po návšteve strednej školy v Rugby vzdal hold Thomasovi Arnoldovi, ktorého nazval géniom výchovy. Ten zaviedol vzhľadom na upadajúcu morálnu úroveň žiakov niekoľko reformných opatrení, medzi ktoré patrila aj výchova športom. Výchova bola podľa Arnolda predohra k životu, pričom výchova športom mala u žiakov posilniť morálne vlastnosti a telo. Po skúsenostiach z Anglicka prišiel Coubertin k názoru, že francúzski žiaci sú v škole jednostranne preťažovaní a vyslovil nekompromisný názor: „*Vo francúzskej výchove treba urobiť miesto pre šport; to je môj principiálny záver.*“ O stave francúzskeho školstva sa vyjadril nasledovne: „*Do našich lýceí preniká všetko, ale nevychádza z nich nič. Urobili sme ten paradox, že vysoké múry, ktoré majú chrániť naše deti, nás od nich izolujú bez toho, aby ich izolovali od nás. Múry sú nepriehľadné z našej strany a priehľadné z ich. Zatiaľ čo my ignorujeme všetko, čo by sme mali o nich vedieť, oni vedia o nás všetko, čo by mali ignorovať.*“

V roku 1889 navštívil P. de Coubertin z poverenia Ministerstva školstva Francúzska USA a Kanadu, aby sa bližšie oboznámil s fungovaním športových asociácií, ktoré pri stredných školách a univerzitách existovali. Svoje poznatky z tejto cesty opísal v diele *Transatlantické univerzity* z roku 1890. Americké školy ponúkali už v tomto období neporovnateľne lepšie priestorové a materiálne vybavenie pre šport ako kontinentálna Európa.

Svoje poznatky na záver svojej knihy o skúsenostiach z USA a Kanady zhrnul Coubertin nasledovne: „*Aby sa mohlo vychovávať športom, treba športovať. Aby sa mohlo športovať, treba na to vytvoriť podmienky.*“ V USA sa v tej dobe začali kreovať aj základy vied o športe, ktoré boli založené už na diagnostikovaní pohybu. Za jej zakladateľa je považovaný telovýchovný pedagóg Dudley Allen Sargent, ktorý sa zaslúžil o rozvoj telesných cvičení na Harvardskej univerzite. Jeho systém bol však založený len na kultivácii tela pomocou posilňovacích cvičení. P. de Coubertin však nevidel v tomto systéme výchovné hodnoty a vyjadril sa o nich nasledovne: „*Toto nie je výchova, to je chov!*“

Svoje predstavy o výchovnom vplyve telesných cvičení na človeka vyjadril P. de Coubertin vo svojom slávnostnom príhovore na záverečnom bankete po úspešnom hlasovaní o obnovení olympijských hier 24. júna 1894 v Paríži: „*Avšak s konečnou platnosťou, vážení páni, v človeku nie sú dve časti - telo a duša - ale sú tam tri, a to telo, duša a charakter. Charakter sa vôbec neformuje duchom - formuje sa najmä telom. To je to, čo naši predkovia vedeli a čo sa my opäť s námahou učíme.*“ Na záver tejto časti príspevku je potrebné si pripomenúť ešte niekoľko myšlienok P. de Coubertin k otázkam výchovy mladej generácie, ktoré sú nadčasové, a preto aktuálne i dnes: „*Keď vidíte ľahostajné deti, telesne nehybné, buďte si istí, že sú také aj morálne. Ale keď vidíte deti neskrotne aktívne, buďte si istí, že v nich kľučí cnosť. Neustále rozvíjaná fyzická aktivita, súťaživý duch, sila a vytrvalosť - to sú cnosti, ktorými disponujú telesne rozvinutí a morálne silní jedinci.*“

Škola a šport v súčasnosti

Po roku 1989 sa naša spoločnosť chcela odpútať od všetkého, čo sa v období totalitného režimu vybudovalo. Vytrhli sme strom aj s koreňmi, ktoré mali zabezpečiť zdravú kontinuitu nášho napredovania aj s pozitívnymi činmi a skúsenosťami, ktoré nám naši predchodcovia zanechali. Naše školstvo, do ktorého riadenia spadá aj šport, prešlo nespočítanými (mnohokrát nezmyselnými) reformami, ktoré boli kopírovaním cudzích vzorov. Pozitívne skúsenosti vo vývoji nášho školstva, Komeniského tradície a overené skúsenosti z vyspelých krajín sme ignorovali. Nekompetentnosť a neschopnosť zodpovedných ľudí za stav školstva nám stále neumožňujú postaviť moderný chrám výchovy a vzdelávania, v ktorom by aj telesná výchova a šport mali svoje pevné a nezastupiteľné miesto. Po roku 1989 nebol žiaden iný vyučovací predmet v našej výchovnovzdelávacej sústave objektom tak veľkého počtu polemík, diskusií a mnohokrát i nekompetentných rozhodnutí ako telesná výchova a šport. Pohybová pasivita mladej generácie nespôsobuje len vážne zdravotné dôsledky, ale v konečnom dôsledku morálnu devastáciu spoločnosti. Telesná zdatnosť mládeže v porovnaní s generáciami 70. a 80. rokov nám alarmujúco klesá, neúmerne veľké počty žiakov žiada o oslobodenie od telesnej výchovy aj vďaka mnohým nezodpovedným lekárom a ich fiktívnym diagnózam. Výsledky vedeckých výskumov nám naznačujú, že škola a rodina z aspektu výchovného pozitívneho vplyvu pri formovaní vzťahu detí k

pohybovým aktivitám nie sú na prvých dvoch miestach. Ich miesto zaujali ulica, resp. kamaráti a masovokomunikačné prostriedky. Neefektívne (skôr jednostranne komerčne) nám funguje aj spolková sféra, ktorá by mala zabezpečovať voľno časové aktivity mládeže, pričom škola a jej mimoškolské aktivity v nej vo veľkej miere absentujú. Z chrámu športu, ktorý sme dlhé roky budovali nám zostali len ruiny, ktoré dnes symbolizuje SZTK. Jedinou fungujúcou organizáciou je dnes len SOV, ktoré však nemôže nahradiť nefunkčnú štruktúru športu na Slovensku. Vzťah štátu k výchovnovzdelávacej sústave je v našej krajine dlhodobo macošský, aj keď politické proklamácie vo vzťahu k rozvoju školstva, vedy a športu sú dlhodobo veľkolepé. Za posledných 25 rokov sme zaznamenali výrazný úbytok krytých i nekrytých športovísk, ktoré padli za obeť nenásytným developerom, pre ktorých výchova a vzdelávanie zdravej mladej generácie nie je predmetom ich vysokých ziskov.

Jedným z vážnych problémov našej školskej telesnej výchovy je skutočnosť, že veľa detí s podporou rodičov a za asistencie mnohých lekárov sú dnes oslobodení od telesnej výchovy. Mnohé diagnózy, ktoré by si vyžadovali odborné vedenie pohybových aktivít, sú dnes navrhované na oslobodenie (napr. skolióza, alergie a pod.). S týmto javom, ktorý má od začiatku 90. rokov vzostupnú tendenciu je možné sa vyrovnáť nasledovným spôsobom. Učiteľ telesnej výchovy musí byť odborná autorita, ktorá má schopnosť posúdiť objektivitu či subjektivitu takejto

diagnózy. Pri objektívne stanovených diagnózach navrhujem zaviesť na školách v rámci telesnej výchovy hodinu výchova k olympizmu, resp. zadanie a spracovanie písomnej úlohy z danej problematiky. Deti sa v takomto prípade aspoň naučia z dejín antiky o prístupe spoločnosti k vzdelávaniu a zdraviu a mnohých daná problematika zaujme natoľko, že sa zúčastnia vedomostných súťaží organizovaných SOA na školách. Tí, ktorí chcú riešiť daný problém špekulatívne si to mnohokrát rozmyslia a zaradia sa do vyučovacieho procesu v predmete telesná výchova.

Rozhodujúcim činiteľom výchovnovzdelávacieho procesu bol, je a bude osobnosť učiteľa. On rozhoduje o forme, obsahu, kvalite tohto procesu, mnohokrát o úrovni jeho materiálno-technického zabezpečenia. On je tým zapalovačom ohňa u svojich žiakov pre pozitívny vzťah k pohybovým aktivitám i v mimoškolskej telesnej výchove. Prečo nám zívajú školské ihriská v poobedňajších hodinách prázdnotou, kde sa podeli zmysluplné školské súťaže (v minulosti sme ich nazývala športová liga), ktoré nám poskytovali ohromný priestor nielen pre športové vyžitie mládeže, ale aj výber talentov? Školské športové strediská sú dnes priam raritou, tréningové strediská mládeže a strediská vrcholového športu sú minulosťou. Pohybovo nadaná mládež bez ekonomického zázemia rodiny sa nemôže rozvíjať. Nie je jednou zo základných

úloh demokraticky vyspelého štátu starostlivosť o zdravý a harmonický rozvoj mladej generácie? Vráťme všetky pozitívne skúsenosti nášho školstva do škôl, aby bola skutočne v zmysle Komenského odkazu „Škola hrou“.

Vychovať mladú, harmonicky (v zmysle kalokagathie) rozvinutú, humanisticky zmýšľajúcu, humánne konajúcu (v zmysle ekecheirie) a občiansky sa prejavujúcu vyspelú generáciu našich nasledovníkov nebude ľahká vec. Máme tu bohatú studnicu historických poznatkov a skúseností, z ktorej môžeme čerpať, ale najskôr si ich musíme v procese výchovy a vzdelávania osvojiť a stotožniť sa s nimi. Demokratický štát je tu pre občana a jeho demokraticky zvolení tribúni by mali zabezpečovať jeho základne duchovné a materiálne potreby a zabezpečiť jeho zdravý a harmonický spôsob života. Stojíme na rázcestí medzi minulosťou, prítomnosťou a budúcnosťou. Len dôkladné a objektívne poznanie minulosti, kritická sebareflexia prítomnosti nám pomôžu nájsť správny azimut z dnešného marazmu do budúcnosti.

Na záver si pripomeňme myšlienku, ktorú počas Hier I. olympiády 1896 v Aténach napísal Pierre de Coubertin, v článku, v ktorom pregnantne vyjadril názor na význam výchovy: „*Vo všeobecnosti sa väčšina národných otázok zredukuje na otázku výchovy a to najmä v demokratických štátoch. Tajomstvo rastu a úpadku demokracie treba vždy hľadať v školách a na univerzitách.*“

Použitá literatúra

- KRÁTKY, F. 1970. Dějiny tělesné výchovy I. Praha 1970, Platón - Ústava, s. 124.
 Tamže, Zákony 7, s. 124.
 GREXA, J. 2011. Aké boli antické olympijské hry. Bratislava - SOV, s. 12. ISBN 978-80-89460-06-8.
 KRÁTKY, F. 1970, s. 139.
 SEMAN, F. 2013. Pedagogický odkaz Pierra de Coubertin. Bratislava - SOV, s. 18. ISBN 978-80-89460-14-4.
 Tamže, s. 22.
 Tamže.
 SEMAN, F. 2013, s. 25.
 Tamže, s. 25.
 Tamže, s. 26.
 Tamže, s. 32.
 GREXA, J. 2006. Olympijská výchova. Bratislava - SOV, s. 20. ISBN 80-969522-0-X

Manažment aktivít športu pre všetkých v súčasnosti

Mgr. Dagmar Nemček, PhD.

Fakulta telesnej výchovy a športu Univerzity Komenského v Bratislave
Slovenský zväz rekreačnej telesnej výchovy a športu
nemcek@fsport.uniba.sk

Vymedzenie pojmu „Šport pre všetkých“ a jeho miesto v štruktúre športu

Aj keď pre mnohých odborníkov je termín „šport pre všetkých“ zrozumiteľný, pre ďalších nie je identifikovateľný, nie je jednoznačný alebo vhodný či priliehavý k tomu, čo predstavuje. Musíme si zvyknúť, že je to názov, ktorý je celosvetovo známy, konkrétny a v cudzích jazykoch pre nás tiež ľahko komunikatívny (CESS Dictionary, 1998). Labudová (2005a) uvádza niekoľko príkladov zo sveta: sport for all (anglický), sport dla wsech (ruský), sport pour tous (francúzsky), sport für alle (nemecký), sport per tutti (taliansky), sport dla wszystkich (poľský), atď.

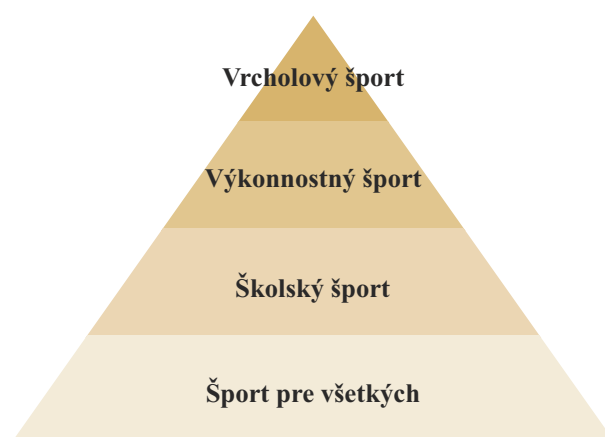
Môžeme konštatovať, že udomácnovanie a zjednocovanie pojmu šport pre všetkých je postupné. Tento termín by mal nahrádzať ešte stále presadzované a využívané také pojmy akými sú napríklad masový šport, masová telesná výchova, masová a rekreačná telesná výchova, rekreačná telesná výchova a šport, rekreačný šport a pod. (ak máme na mysli pomenovanie pre celý systém športu pre všetkých).

Keď si uvedomíme, že začiatky zavádzania a udomácnovania pojmu šport pre všetkých z podnetu Rady Európy sú datované od roku 1968, musíme pripustiť, že aj dnes takmer po 50 rokoch existencie pretrváva nejednotnosť v uplatňovaní a v chápaní tohto fenoménu. Možno je to aj preto, že v jeho začiatkoch sa viac hovorilo o hnutí, ktoré prostredníctvom rôznej športovej a telovýchovnej činnosti potrebovalo osloviť celú populáciu s cieľom odstraňovania hypokinézy a vytvorenia ponuky na aktívne pohybové trávenie voľného času. Nemôžeme športu pre všetkých ubrať ani dnes prezentované ciele a to, že rozvíja tie formy a druhy športu, ktoré svojimi prostriedkami prispievajú k zdraviu, regenerácii a ku kompenzácií pracovného zaťaženia (Labudová, 2005a).

Zreteľnejšie charakteristiky športu pre všetkých môžeme nadobudnúť pri zohľadnení obsahu i rozsahu pojmu šport prostredníctvom Európskej charty o športe (1992). Podľa nej: „Šport zahŕňa všetky formy pohybovej činnosti, ktorých cieľom je prostredníctvom príležitostnej alebo organizovanej činnosti preukázať alebo zvýšiť telesnú zdatnosť a duševnú pohodu ľudí, formovať sociálne vzťahy alebo dosiahnuť výkon v súťažiach na všetkých úrovniach“. Keďže šport je systémom pohybových činností a pohybová činnosť to sú zámerné praktické pohyby uskutočňované s cieľom vyriešiť určitú pohybovú

úlohu (Kasa, 1991), potom sa nemôžu do športu zaraďovať iba činnosti vedúce k najvyššiemu výkonu či k profesionalizácii a komercializácii. Šport napríklad rôzneho charakteru a stupňa výkonnosti má svoje zastúpenie aj u ľudí so zdravotným oslabením či postihnutím (Labudová, Zrubák, 1998). To je tiež konkrétny obraz hodnôt a rozsahu obsahu pojmu šport. Pretože aj v skupine ľudí zdravých alebo ľudí so zdravotným oslabením sa šport chápe vo väzbách ako je zdravie a kondícia, potreba a právo, napätie a zážitok, prestíž a existencia a pod. (Labudová a kol., 2002).

Labudová a kol. (2002) konštatujú, že šport patrí medzi expandujúce oblasti ľudského života, čo sa premieta do jeho mnohopodsystemovej štruktúry. Schematicky prezentované súčasti sú vo vzájomnej súvislosti, pričom na základe pochopenia rozsahu a obsahu športu odporúčame akceptovať jeho samostatne stojace, rozvíjajúce sa a vzájomne podporujúce sa 4 podsystemy (obr. 1).

Obr. 1 Štruktúra športu (Labudová, 2005b)

Podsystem šport pre všetkých je charakterizovaný predovšetkým už svojím špecifickým cieľom, ktorým „je rozvoj tých foriem telesnej výchovy a športu, ktoré svojimi prostriedkami prispievajú k regenerácii telesných a duševných síl človeka, k upevneniu zdravia a k zvýšeniu jeho telesnej zdatnosti“ (NPRS, 2001). Aktivita športu pre všetkých zasahuje do záujmovej činnosti každého

človeka, žiakov v školách, do školských športových súťaží, do aktivít rodín, pracovných kolektívov, rôznych záujmových, špeciálnych či etnických skupín a pod. Jeho základným rozdielnym znakom od charakteristík ostatných podsystemov je, že je to konkrétny a zrozumiteľný aj sociálny faktor, ktorého primárnym cieľom je v prvom rade telesné cvičenie pre každého (Labudová, 2005b):

- aktivity sú určené pre všetky vekové skupiny (od narodenia do vysokého veku),
- zahŕňa rôzne telovýchovné a športové činnosti, ktoré sú individuálne vybrané a orientované podľa jednotlivca (tradičné, netradičné, regionálne, národné),
- ide o modifikované, stabilné alebo voľné pravidlá súťaženia,
- realizuje sa na rôznom priestore, aj pri netradičných, netypických podmienkach na vykonávanie aktivity (vonkajšie, vnútorné priestory),
- má široký výber cieľa, založený na dobrovoľnom záujme jednotlivca a kolektívu (zdravotný, kondičný, regeneračný, sociálny, atď.),
- milióny ľudí športujú pre zdravie,
- jednotlivec a kolektív môže vykonávať v danom období aj viacero druhov športovej činnosti,
- ľudia si sami platia na účasť v športovej činnosti i na tréningový proces,
- početnosť, frekvencia tréningových, cvičebných jednotiek nemusí byť v týždennom režime vždy pravidelne dodržaná (1x týždenne, 4x týždenne, 2 x mesačne, počas dovolenky),
- telovýchovný proces manažuje profesionálny zamestnanec, dobrovoľný tréner, cvičiteľ, inštruktor alebo sám športujúci,

- šport pre všetkých je ponuka pre celoživotnú činnosť človeka.

Od 3 rokov života do 25 rokov sa rozvíja telovýchovná a športová činnosť v rámci **podsystemu povinnej školskej telesnej výchovy alebo školského športu** (záujmová športová činnosť by mala patriť do systému športu pre všetkých). Za jeho realizáciu zodpovedajú materské, základné, stredné a vysoké školy. Ide o jeden z vyučovacích predmetov ako integrálnej súčasti edukácie detí, žiakov a študentov daného školského zariadenia. Podsystem školský šport nadväzuje a kooperuje s podsystemom športu pre všetkých na jednej strane a na strane druhej tvorí východisko na formovanie a rozvoj jednotlivca a kolektívu pre výkonnostný šport.

Podsystemy výkonnostný a vrcholový šport sú z pohľadu pohybovej úrovne športujúcich na vyššom stupni výkonu, než aký sa vyžaduje v školskom športe alebo športe pre všetkých. Ich charakteristickými znakmi sú napríklad (Labudová, 2012):

- športujúci absolvuje pravidelné tréningy v určenom rozsahu týždenných hodín,
- často športovec má na športovú činnosť a za jej výsledky zaplatené,
- účastník patrí do mládežníckej kategórie a dospelého veku,
- výnimočne súťaže sú organizované pre veteránov športu,
- športovec má povinnosť zúčastňovať sa na súťažiach rôznej úrovne,
- športovec sa aktivizuje pre svoj najlepší výsledok, prezentuje športový výkon, atď.

Šport pre všetkých z pohľadu kalokagatie

Ak sa pozrieme na šport pre všetkých z hľadiska kalokagatie, musíme skonštatovať, že jej odkaz sa prejavuje vo všetkých funkciách športu pre všetkých. Kalokagatiu môžeme definovať ako starogrécku predstavu úplného súladu telesnej a duševnej krásy, tzv. ideál dokonalosti. Tento ideál platil len pre slobodných občanov, kým šport pre všetkých sa ponúka všetkým vrstvám populácie z hľadiska veku, pohlavia, etnika, profesie, zdravotného stavu a pod. Podstatou kalokagatie bolo, že rozvoj duševných schopností má byť harmonicky spojený so všestranným telesným rozvojom a naopak. Podstatu kalokagatie vidíme aj v samotnej definícii športu pre všetkých. „**Šport pre všetkých ako špecifická pohybová, resp. športová činnosť je určená všetkým vekovým skupinám obyvateľov a uskutočňovaná rôznymi formami telesných cvičení a druhmi športu za účelom ich telesného a duševného rozvoja, zlepšenia zdravia, tvorby optimálneho životného štýlu a uspokojovania osobných záujmov a potrieb**“ (Labudová, 2005b). Ako sme už vyššie spomenuli, úplný súlad telesnej a duševnej krásy človeka vychádza z funkcií športu pre všetkých, ktoré si podrobnejšie rozoberieme.

Vzdelávacia funkcia by mala spĺňať vzdelávacie úlohy a zabezpečovať priestor na kvalitu vzdelávania priamo počas športovania prostriedkami športových činností. Oblasť plnenia cieľov vzdelávania sa takto

premieta do viacerých úloh všeobecne platných pre každý telovýchovný proces, ako aj do špeciálnych úloh vychádzajúcich zo špecifikácie obsahu procesu, vekovej skupiny, vzdelanostnej úrovne, pohlavia, zdravotného stavu, materiálnych podmienok a pod. K cieľovým kategóriám vzdelávania v športe a prostredníctvom športu pre všetkých môžeme zaradiť osvojovanie a zdokonaľovanie pestrých a rôznorodých pohybových zručností, pohybových návykov, základov lokomócie, návyku správneho držania tela, športových zručností a vedomostí, poznatky ako súčasti telovýchovného vzdelania, pod ktorými rozumieme rôzne teoretické údaje, pravidlá, poznatky o športe, športovej disciplíne, o režime, životospráve a ich vhodné aplikovanie aj mimo telovýchovného procesu. **Výchovná funkcia** má za úlohu formovanie telesných a duševných procesov a vlastností športovcov, cvičencov či klientov. Výchovná funkcia sa prejavuje v plnení cieľových kategórií akými sú zvyšovanie pohybovej a pracovnej výkonnosti, rozvoj pohybových schopností, utváranie vedomia o potrebe aktívnej pohybovej činnosti, komplexný rozvoj osobnosti, jej morálnych, vôľových, charakterových vlastností, zlepšenie kultivácie pohybového prejavu (estetiku pohybu, proporcionálnosť svalového rozvoja, kreativitu, imidž, a pod.). **Sociálna funkcia** odzrkadľuje mnohostrannú spoločenskú realitu, obsahujúcu viac hodno-

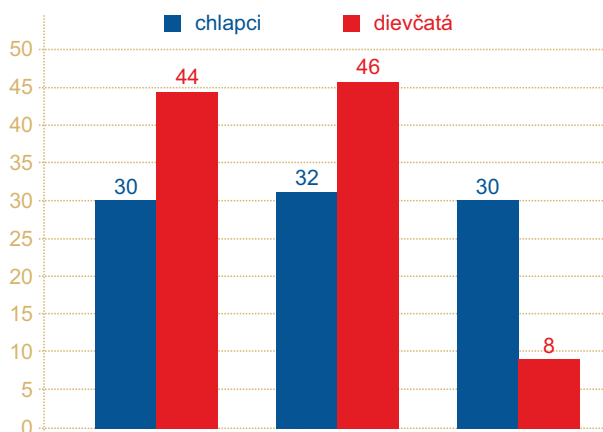
tových významov. K dvom protikladným objektívnym tendenciám a v súlade s dvomi protikladnými hodnotovými významami sociálnej skutočnosti patria uvedomelosť a živelnosť. K cieľovým kategóriám **zdravotnej funkcie** športu pre všetkých patrí stav a úroveň zdravia, telesná zdatnosť, adaptabilita organizmu, životospráva, pravidlá hygieny, úroveň kompenzácie duševnej a telesnej činnosti, regenerácia počas a po vykonaní telovýchovnej činnosti a znižovanie úmrtnosti vo vzťahu k energetickej náročnosti aktivity. K všestrannému pôsobeniu športovou činnosťou na rozvoj osobnosti športujúceho patrí skvalitňovanie jeho **psychických funkcií**. K cieľovým kategóriám môžeme zaradiť pôsobenie na pocity, potreby, zážitok, psychické funkcie,

psychické stavy (javy a charakteristika jednotlivca, závislé od momentálnej situácie), psychické procesy (vnímanie, cítenie, myslenie, poznávanie, pamätanie), hodnotovú orientáciu, charakter, správanie (konanie, reč, výraz), rozvoj osobnosti, utváranie postoja, záujmu, motiváciu. Z pohľadu plnenia **reprezentačnej funkcie** v športe pre všetkých ide predovšetkým o reprezentáciu seba, svojej osobnosti, zastupovanie určitého športujúceho kolektívu, stať sa členom reprezentačného kolektívu, reprezentáciu krajiny, society, klubu, školy, obce a o prejav národnej identity (Labudová, 2012).

V každej z analyzovaných funkcií športu pre všetkých sme mohli registrovať rozvoj telesnej i duševnej stránky človeka žijúceho v zdravej spoločnosti.

Zdravá populácia - hlavný cieľ športu pre všetkých

Sedavý spôsob života sa stal významným rizikovým faktorom obezity a výskytu mnohých civilizačných ochorení už aj v mladšom veku. Úrad verejného zdravotníctva vydal správu o zdravotnom stave obyvateľstva SR za roky 2009 - 2011 a konštatuje, že v roku 2011 boli predčasné úmrtia (u ľudí do 64 rokov) v najväčšej miere spôsobené chorobami obehovej sústavy, pokračuje nárast prevalence diabetes mellitus (od roku 2000 sa počet diabetikov zvýšil o 20 %, čo do konca roku 2010 predstavovalo takmer 7 % z celej populácie) a naďalej pretrvávajú vysoký počet rizikových faktorov u obyvateľstva (hypertenzia, obezita, fajčenie a pod.). Viac než 32 % populácie Slovenska trpí nadváhou a až 35 % žien a takmer polovica mužov má zvýšenú hladinu cholesterolu v krvi. Zdravotné ťažkosti sa vyskytujú aj v období detstva a adolescencie, čo dokumentujú výsledky výskumu HBSC-Slovensko (2011). Zhodnotilo sa, že 30 % chlapcov vo veku 11 a 15 rokov má zdravotné ťažkosti a vyskytlo sa u nich dva a väčší počet symptómov viac ako raz do týždňa (obr. 2). Dievčatá vo veku 13 rokov mali dva a viac symptómov v počte 46 %.

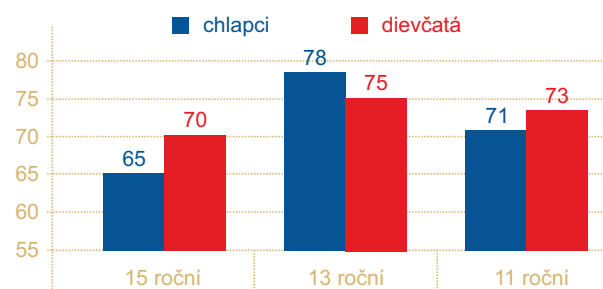

Obr. 2 Percento žiakov s výskytom dvoch a viac zdravotných symptómov

Fyzicky nečinní ľudia majú dvakrát vyššiu pravdepodobnosť ochorieť na kardiovaskulárne choroby ako fyzicky aktívni ľudia. Celoeurópskym problémom sa teda javí nízka frekvencia pohybových aktivít v týždennom režime človeka a na druhej strane zvyšovanie pasívneho

trávenia voľného času. Preto aj hlavným cieľom koncepcie štátnej politiky v oblasti športu je „**vytvárať podmienky na zabezpečenie zdravého životného štýlu obyvateľstva, vrátane aktivít športu pre všetkých za účelom zlepšenia psychicko-fyzickej zdatnosti populácie a prevencie chorôb zapríčinených sedavým spôsobom života**“ (<http://www.minedu.sk>).

Jedným z viacerých príčin sedavého spôsobu života u detí 11 - 15 ročných na Slovensku je sledovanie televízie a čas strávený pri počítači (HBSC-Slovensko, 2011). Až 37 % z nich strávi pred televíznou obrazovkou priemerne denne 1,5 - 3 hodiny a 22 % viac ako 3 hodiny (obr. 3). Na porovnanie je možné spomenúť, že Európska stratégia pre zdravie a vývoj detí a adolescentov z roku 2005 odporúča maximálnu dobu 1 - 2 hodiny denne. Najčastejšie pasívne trávenie voľného času v SR sa vyskytovalo u 13 ročných dievčat.

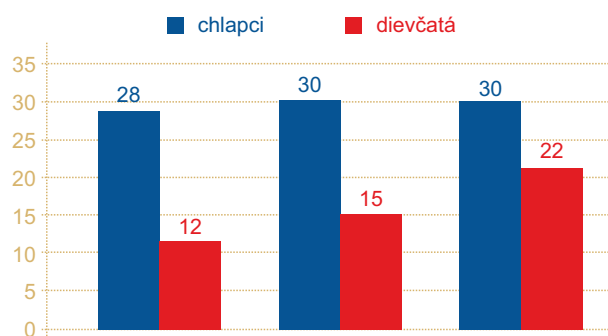

Obr. 3 Percento žiakov, ktorí sledujú televíziu denne 2 a viac hodín

Svetová zdravotnícka organizácia, ktorá sa dlhodobo zaoberá skúmaním korelácie medzi nedostatkom telesnej aktivity a predčasným úmrtím, ako aj rozšírením civilizačných chorôb v celosvetovom meradle, odporúča minimum pohybovej aktivity denne, ktorá prospieva zdraviu človeka. Odporúčanie WHO je dosiahnuť, „aby zdravý dospelý človek vo veku 18 až 65 rokov vykonával minimálne 30 minút pohybovej aktivity miernej intenzity, najmenej 5 dní v týždni. Školopovinná mládež by mala vykonávať 60 a viac minút pohybovej aktivity miernej až vysokej intenzity denne, ktoré sú z hľadiska vývoja vhodné a zahŕňajú rôzne športové aktivity. Pri deťoch v útlom veku by sa mal klásť dôraz na rozvoj pohybovej koordinácie.“

Prieskumy školských detí poukazujú na nízku participáciu na organizovanej, alebo rekreačnej športovej činnosti. Pokles športovania je evidentným počas puberty najmä u dievčat. Počet respondentov, ktorí udávali každodennú pohybovú aktivitu sa pohyboval na úrovni 31 % u 11 a 13 ročných chlapcov a v 13 % u 15 ročných dievčat. So zvyšovaním veku dochádza ku znižovaniu percenta pravidelne športujúcich dievčat (obr. 4) a percento športujúcich dievčat aspoň 1 hodinu denne bolo v každom veku nižšie ako u chlapcov (HBSC-Slovensko, 2011).

Medzi dominantným dôvodom športovania u chlapcov v sledovaných vekových skupinách patrilo: zlepšenie zdravia, dostať sa do formy a vidieť sa s kamarátmi. Dievčatá zvýraznili tiež zlepšenie svojho zdravia, ale na druhom mieste prezentovali možnosť zabaviť sa a potom príležitosť vidieť sa s kamarátmi. Zistilo sa, že najviac organizovaných športových činností v škole (s využívaním školského dvora, trávnatých plôch, futbalových ihrísk) sa realizuje po povinnom vyučovaní a to každý deň na 37 % škôl, v početnosti 3 - 4 x do týždňa na 30 % škôl, 1 - 2x týždenne na 27 % základných škôl v SR.

Obr. 4 Pohybová činnosť žiakov SR aspoň 1 hod. denne

Na medzinárodnej úrovni sa o problematike zdraví prospešných pohybových aktivít intenzívne hovorí nielen na fórach a v dokumentoch WHO, ale aj v aktuálnej

agende EÚ. Problematika zdraviu prospešných pohybových aktivít predstavuje jednu z hlavných priorít na úrovni EÚ. Podpora tejto priority je deklarovaná všetkými členskými štátmi EÚ v dokumente „Rozvíjanie európskeho rozmeru v športe“ (2011). O tejto prioritě, sa hovorí a intenzívne diskutuje v dokumentoch aj medzi odborníkmi v rámci ich činnosti v pracovných skupinách EÚ. Najprv to bolo v rámci pracovnej skupiny EÚ „šport a zdravie“ a po ukončení jej mandátu, od roku 2011, v aktuálnej expertnej skupine EÚ „Šport, zdravie, účasť“. Podkladovým dokumentom pre prácu odborníkov v tejto expertnej skupine je dokument EÚ „Usmernenia EÚ o fyzickej aktivite - odporúčané politické opatrenia na podporu fyzickej aktivity posilňujúcej zdravie“. Ide o súhrn odporúčaní k téme „zdravie a šport“ nielen pre expertov, ale aj pre všetky rozhodovacie orgány členských štátov na všetkých úrovniach (národnej, regionálnej, miestnej) pri tvorbe politik a stratégií v oblasti športu pre všetkých, predovšetkým v zmysle podpory športovania a pohybových aktivít čo najväčšieho počtu a najširšieho spektra populácie, ako prevencie voči civilizačným chorobám a negatívnym sociálnym javom v spoločnosti.

Z predložených faktov jednoznačne vyplýva potreba intenzívnejšej podpory zdraviu prospešných pohybových aktivít zameraných na širokú verejnosť zo strany kompetentných orgánov, či už na národnej alebo lokálnej úrovni. Nevyhnutná je medzirezortná a medziodvetvová spolupráca, najmä rezortu školstva s rezortom zdravotníctva, rezortom dopravy, ako aj lokálnej samosprávy a športového hnutia.

Obsahové zameranie športu pre všetkých na aktívne zdravie si v praxi vyžaduje vytvorenie širokej platformy na partnerskú spoluprácu a koordináciu štátu, samosprávy, občianskych združení a iniciatív, súkromného sektoru. Predpokladom pre úspešnú spoluprácu a koordináciu, že zainteresované subjekty budú naplňovať svoje originálne kompetencie.

Manažment športu pre všetkých

Úspešnosť telovýchovného procesu v športe pre všetkých je výsledkom dobrého manažmentu. **Manažment** treba chápať ako systém činností, na základe ktorých prostredníctvom koordinovanej činnosti trénera, cvičiteľa a športovcov, cvičencov je možné zabezpečiť efektívne dosahovanie vytýčených cieľov. Stáva sa kvalitnejším vtedy, ak dôjde ku integrácii osobných cieľov subjektu a objektu telovýchovného procesu. Predpokladom dobrého manažovania je akceptovanie identifikácie, prezentácie, aktualizácie a regulácie rôzneho konania športovca, cvičenca, na základe ktorého má snahu o zabezpečenie efektívneho plnenia svojich prioritných cieľov i sekundárnych úloh.

Manažment by mal zabezpečiť komplexný rozvoj športu pre všetkých s akceptovaním jeho funkcií a v znení viacerých medzinárodných odporúčaní sa môže sústreďovať na vykonanie takýchto priorít:

- pridelenie financií priamo na aktivity športu pre všetkých,
- zlepšiť športovú politiku k podpore výskumu športu pre

všetkých,

- športové organizácie usporadúvať akcie na kontakty sociálnych skupín,
- rozvinúť spoluprácu univerzít pri vzdelávaní so športovými organizáciami,
- vytvárať bezbariérové, zdravotne orientované pohybové programy,
- nezabúdať, že športová organizácia má špecifický význam pre zdravotnú politiku,
- údaje o pohybovej aktivite mali by byť súčasťou systémov monitorujúcich zdravie,
- štátne orgány by mali vyznačiť profesie, ktoré sú zodpovedné za propagáciu pohybovej aktivity,
- pohybová aktivita by mala byť k dostaniu na lekárske predpis vo všetkých členských krajinách EÚ,
- propagácia pohybovej aktivity by mala byť súčasťou prevencnej stratégie zdravotníctva.

Významnú úlohu na plnení cieľov športu pre všetkých zohrávajú medzinárodné a národné organizácie, pôsobiace v tejto oblasti. V tejto kapitole uvedieme

niekoľko príkladov dobrej praxe zo sveta, Európy i zo Slovenska na zvýšenie zapojenia detí, mládeže i dospelých do pohybových aktivít a podporu ich aktívneho zdravého životného štýlu (Antala, 2012).

1. Projekt **Agita Mundo**, ktorého korene siahajú do Sao Paulo, sa postupne stal z malého brazílskeho projektu Agita Sao Paulo veľkou celosvetovou sieťou zameranou na propagáciu pohybových aktivít a zdravého spôsobu života. Cieľom Agita Mundo je podporovať pohybovú aktivitu ako súčasť zdravého spôsobu života ľudí na celom svete.

2. Od roku 2005 sa realizuje v Európe projekt pod názvom **HEPA Európa** (HEPA - Health-Enhancing Physical Activities) ako medzinárodná európska sieť na podporu zdravotne orientovanej pohybovej aktivity. **Aktivity HEPA Európa na Slovensku rozvíja najmä slovenský úrad WHO, sídliači na Limbovej 2 v Bratislave (www.who.sk).**

3. V roku 2012 Americký výbor športovej medicíny (ACSM), firma NIKE, Inc. a Medzinárodná rada športovej vedy a telesnej výchovy (ICSSPE) predstavili spoločný globálny projekt pod názvom „**Stvorený k pohybu - program pohybovej aktivity**“ zameraný na podporu pohybovej aktivity detí, mládeže i dospelých. Sú v ňom definované dve hlavné požiadavky, a to *umožniť ľuďom čo najskôr získať pozitívnu skúsenosť s pohybom a integrovať pohybové aktivity do ich každodenného života.*

4. Projekt **Move week** (Týždeň pohybu) organizuje od roku 2013 Medzinárodná organizácia športu a kultúry (ISCA) s podporou Európskej komisie, s cieľom do roku 2020 zapojiť do športu a pohybových aktivít viac ako 100 miliónov Európanov.

Okrem globálnych výziev a projektov sú realizované viaceré projekty dobrej praxe školskej telesnej výchovy, športu pre všetkých, športových klubov a programov komunít na zvýšenie zapojenia detí a mládeže do pohybových aktivít a podporu ich aktívneho zdravého životného štýlu, ktoré sa úspešne etablovali vo viacerých krajinách.

1. Projekt „**Budme vo forme**“, realizovaný vo Francúzsku od roku 2011, je zameraný na zníženie obezity detí a mládeže cez programy pre celé rodiny, ktoré sú zamerané na zmenu správania sa, stravovania a zvýšenia pohybovej aktivity.

2. Projekt „**Národný plán pre stravovanie a zdravie**“ je zameraný na zlepšenie stravovacích návykov detí a mládeže a integráciu pohybových aktivít do ich aktívneho životného štýlu. Realizuje sa od roku 2005 a podporu získal najmä vo Walónskej časti Belgicka.

3. Projekt realizovaný v Nemecku od roku 2008 „**Zdravé deti v zdravých komunitách**“, ktorého cieľom je priviesť nemecké deti a mládež k aktívnemu životnému štýlu, v ktorom bude mať dôležitú úlohu pohyb. Je zameraný na štyri oblasti - pohybová aktivita v školách a športových kluboch, stravovanie, verejné zdravie (školy - komunity - rodiny) a životné prostredie.

4. Projekt „**Škôlky pohybu**“ je v súčasnosti realizovaný vo viac ako 500 centrách dennej starostlivosti o deti po celom Nemecku je zameraný na podporu pohybových aktivít detí predškolského veku.

5. „**Viac príležitostí pre dievčatá prostredníctvom futbalu**“ je zameraný na podporu športových aktivít dievčat na základných školách. Cieľovou skupinou sú

dievčatá zo sociálne slabších a problémových rodín. Prostredníctvom futbalu si hľadajú cestu integrácie do spoločnosti.

6. Projekt „**Hudba a pohyb**“ začal v roku 2005 a je finančne podporovaný nemeckou vládou. Pripravený a realizovaný je v spolupráci s Nemeckou športovou univerzitou v Kolíne. Je realizovaný na základných školách s celodennou školskou dochádzkou a jeho hlavné zameranie je prostredníctvom hudby a pohybu motivovať deti k pravidelnej pohybovej aktivite.

7. Zvyšujúci sa počet obeznych v USA, nesprávne stravovacie návyky, znižujúca sa telesná zdatnosť a pohybová výkonnosť americkej populácie, prejavujúca sa napr. pri náboroch do americkej armády priviedla vládu USA k hľadaniu riešení na zmenu tohto stavu. Projekt americkej vlády „**Let's move in school**“ podporovaný a propagovaný manželkou prezidenta Obamu, sa začal realizovať v roku 2010 Jeho cieľom je pritiahnúť deti a mládež k pravidelnej pohybovej aktivite v školskom prostredí. Je zameraný na pohybové a športové aktivity, ktoré je možné vykonávať pred vyučovaním v škole, počas školy, po škole a vo voľnom čase a v rodine. Má priviesť deti k aktívnemu životu na amerických školách.

8. Projekt spoločnosti HOPSports Ltd. „**Rozumové prestávky**“ je zameraný na tvorbu krátkych interaktívnych pohybových programov pre rôzne vekové kategórie na kompenzáciu sedavého zaťaženia v rôznych pracovných profesiách a v školách. Na Slovensku je pilotnou školou ZŠ Nevädzová 2 v Bratislave.

9. Projekt „**Rovnaké možnosti**“ zameraný na redukciu rozdielov medzi mestskými a vidieckymi školami z hľadiska športovej infraštruktúry a prístupu detí a mládeže k pohybovým a športovým aktivitám. Ide o nový projekt po vstupe Rumunska do Európskej únie.

10. Ďalší rumunský projekt „**Šampióni medzi nami**“ je zameraný na propagáciu pohybových aktivít medzi deťmi a mládežou prostredníctvom známych rumunských športovcov.

11. Kráľovská holandská federácia realizuje projekt tímovej spolupráce učiteľov telesnej výchovy a trénerov na úrovni komunít pod názvom „**Učíme deti správne sa pohybovať**“.

Na záver tejto kapitoly uvediem niekoľko príkladov dobrej praxe na zvýšenie zapojenia detí a mládeže do pohybových a športových aktivít a podporu ich zdravého životného štýlu aj zo **Slovenska:**

1. Jednou z priorit Vlády Slovenskej republiky pre rok 2012 bolo zapájať čo najviac detí do pohybových a športových aktivít. V štádiu overovania je projekt **športových poukazov** ako nový podporný systém financovania ich účasti v týchto aktivitách. Športový poukaz bude môcť byť použitý na financovanie pohybových aktivít v rámci školy, v športových kluboch, centrách voľného času, súkromných firmách a iných zariadeniach a inštitúciách umožňujúcim deťom pravidelnú pohybovú aktivitu vo voľnom čase.

2. **ČSOB Bratislava Marathon** je organizovaný od roku 2006 súkromnou spoločnosťou BE COOL s.r.o. Za tento krátky čas si podujatie získalo priazeň rekreačných aj výkonnostných bežcov. Počet zúčastnených bežcov každoročne stúpa a v roku 2012 sa počet účastníkov priblížil počtu 7000. Približne 12% z nich súťažilo v detských a mládežníckych kategóriách.

3. Projekt **“Školy podporujúce zdravie”** má na Slovensku dlhú tradíciu. Začal sa realizovať okolo roku 1990 a v rôznych podobách existuje až dodnes. Jeho cieľom je propagovať zdravie a zdravý životný štýl a miesto pohybových aktivít v ňom, ovplyvňovať v tomto smere všetkých, ktorí do takýchto škôl chodia a ktorí tam pracujú. Projekt je podporovaný mestami a súkromnými spoločnosťami.

4. **Program 10mIN** má za cieľ propagovať pohybovú aktivitu medzi deťmi a mládežou a motivovať ich pravidelne cvičiť a športovať. Program zahŕňa aj webstránku Sporttube.sk (www.sporttube.sk). Je to sociálna sieť zameraná na propagáciu aktívneho pohybu mladej generácie. Obidva projekty sú aktivitou občianskeho združenia “Pre zdravie našich detí”.

5. Občianske združenie **Zober loptu, nie drogy** je priamym pokračovateľom činnosti basketbalového klubu ŠŠK Slávia Juniorbasket Košice. Rozvíja a organizuje športovú činnosť predovšetkým v odvetví mládežníckeho basketbalu Košiciach ako aj na celom Slovensku v spolupráci so Slovenskou asociáciou športových škôl. Cieľom ich projektu „Zober loptu a nie drogy“ je získať čo najviac detí základných škôl a osemročných gymnázií pre loptové športy a to najmä basketbal, futsal, florbal, hádzanú, volejbal, vybíjanú, ale i iné druhy obľúbených hier žiakov na oboch stupňoch základných škôl. Presvedčiť ich o tom, že je lepšie vziať do rúk loptu ako drogy.

6. **Týždeň pohybu** na Slovensku, prostredníctvom Asociácie športu pre všetkých SR aktívne plní ciele svetového týždňa pohybu. Kým v prvej sérii kampane (v roku 2013) sa do 42 podujatí zapojilo 14 724 účastníkov, v

roku 2014 sa ich počet zvýšil na 82 s 12 510 účastníkmi. Len štyri krajiny zaregistrovali viac ako 100 podujatí, čím si Slovensko drží čestné postavenie medzi najaktívnejšími krajinami. Popri tradičných chodeckých, plaveckých, bežeckých a iných podujatiach malo viac ako polovica podujatí premiéru. Podujatia prebiehali na 25 miestach. V Košiciach sa uskutočnilo 18 podujatí, v Handlovej 15, v Liptovskom Mikuláši 10, ale v Bošanoch 5. Vo viacerých mestách, obciach, či školách pripravili skutočný týždeň pohybu s viacerými zaujímavými aktivitami. Vyše 800 dobrovoľníkov s nesmiernou obetavosťou a entuziazmom pripravilo jednotlivé podujatia na takej úrovni a v takej atmosfére, že ich účastníci nešetřili slovami chvály, rozchádzali sa s dobrým pocitom a žiadali, aby podobných podujatí bolo ešte viac. V jednotlivých komunitách to bola dobrá propagácia pohybu (Holko, 2013).

7. V rámci projektu Ministerstva školstva, vedy výskumu a športu SR v oblasti športu Výzva č. 2013-06 **„Šport a zdravie“** realizoval Slovenský zväz rekreačnej telesnej výchovy a športu 7 športových podujatí, ktoré boli súčasne zaregistrované, zdokumentované a spracované v rámci webového sídla „www.skolskysport.sk“:

1. **Škôlkari v pohybe**, Považská Bystrica, 708 detí
 2. **Zumbatomic**, Banská Bystrica, 112 detí
 3. **3-2-1-start!**, Košice 687 detí
 4. **Aktivity so švihadlom pre každého**, Nováky, 493 detí
 5. **Zumba**, Banská Bystrica, 107 detí
 6. **Medziročníkov florbaldový turnaj**, Bratislava, 99 detí
 7. **Festival pódiových skladieb**, Topoľčany, 136 detí.
- SZ RTVŠ zapojil v rámci spomínaného vládneho projektu 2342 školských detí, čo bolo o 842 detí viac ako zväz na začiatku plánoval.

Záver

Na záver príspevku si dovoľujem vysloviť nasledovné odporúčania pre úspešný manažment športu pre všetkých na Slovensku.

V zmysle požiadavky Európskej únie o podpore ovplyvňovania človeka v športe a prostriedkami športu, prikladať tomuto dôležitosť v zmysle smerovania znalostnej spoločnosti, rozvoja ekonomiky a zamestnanosti práve prostredníctvom docenenia možností a podpory športom pre všetkých.

Do rozvojových a koncepcných projektov športu na Slovensku oficiálne zapracovať existenciu fenoménu šport pre všetkých, definovať ho a uznať jeho verejnú podporu pre všetky skupiny obyvateľstva.

V „zákon o športe“ určiť presné kompetencie pre šport pre všetkých jednotlivým štátnym a neštátnym organizáciám (ministerstvá, občianske združenia, obce, samospráva, súkromný sektor).

Podporiť systematické formálne a neformálne vzdelávanie odborníkov a dobrovoľníkov v športe pre všetkých cez akreditované zariadenia (fakulty, SZ RTVŠ) a tak získať potrebné ich kompetencie. Schváliť smernicu o uplatnení profesionálnych odborníkov športu pre všetkých a športu a zdravia (získaným vzdelaním, udelenou licenciou cez SZ RTVŠ) v praxi na vytvorených pracovných miestach až do regiónov a pre rôzne organizačné oblasti aktivít

športu pre všetkých:

- zmeniť systém pridelovania živností pre aktivity športu pre všetkých,
- sprísniť legislatívny rámec, ktorý by znemožnil, aby telovýchovný proces športu pre všetkých viedli laici.

V regiónoch nad 10 tisíc obyvateľov vytvoriť profesionálne (zamestnanecké) miesto manažéra (organizátora, sprostredkovateľa, koordinátora) športu pre všetkých najmä na podporu a rozvoj aktivít pre špecifické, znevýhodnené a preferované k pravidelnej aktivite skupiny populácie, akými sú nešportujúce deti, mládež, ženy, seniori, ľudia so zdravotnými problémami. Toto zaradiť ako verejný záujem.

Aktualizovať, správne vnímať a definovať šport pre všetkých, legislatívne určiť jeho miesto v športe a v štátnej starostlivosti o šport obyvateľov, zreteľne vytýčiť program jeho rozvoja, pretože dnes šport pre všetkých nie je len rekreačnou činnosťou, ale naplňa hlavné potreby človeka a to edukáciu, integráciu, participáciu, kompenzáciu, rekreáciu, kontempláciu, komunikáciu, enkulturáciu.

Pripraviť koncepciu účelného prepojenia záujmovej telesnej a športovej výchovy detí a mládeže v školách so športom pre všetkých tak, aby sa aktivizovali v športových krúžkoch a súťažnej činnosti predovšet-

kým žiaci a študenti, ktorí doposiaľ nešportovali.

Cez sekciu športu MŠVVaŠ SR vypísať a podporiť tvorbu národných projektov pre oblasť športu pre všetkých v spolupráci s relevantnými inštitúciami a samotnými expertmi v danej oblasti. Chýbajú výskumy pohybovej výkonnosti obyvateľstva, prieskumy počtu športujúcich ľudí v rôznych formách a organizáciách, komparácie uskutočňovaných aktivít

medzi súkromným, verejným a štátnym sektorom, pasportizácia záujmových a športových činností a pod. Prostredníctvom médií, vzdelávacích inštitúcií, členov športových zväzov, verejnej a športovej správy zvyšovať povedomie odborníkov, organizátorov a aktérov športu, že významnou hodnotou športu pre všetkých je jeho edukačná a zdravotná úloha, sociálny, ekonomická a zamestnanecká funkcia.

Použitá literatúra

1. ANTALA, B. 2012. Projekty športovej aktivity detí, mládeže a dospelých : Príklady dobrej praxe. In. Labudová, J., Nemček, D., Antala, B. *Pohyb a zdravie*. Bratislava : SZ RTVŠ, 2012, s. 90-104.
2. CESS Dictionary. 1998. Sports CESS. Barcelona : 1998, s. 65-93
3. Europa Sports Charter and Code of Sports Ethics. 1992. Belgium, Strasbourg : Council of Europe, 1992
4. HBSC-SLOVENSKO. 2011. *Sociálne determinanty zdravia školákov. HBSC-Slovensko 2009/2010. Záverečná správa*. HBSC_internet_mensisubor_0910.pdf
5. HOLKO, J. 2013. Európa v pohybe. Slovenský príspevok: 74 podujatí. *Denník Šport*. 2013
6. KASA, J. 1991. Pohybová činnosť v telesnej kultúre. Bratislava : UK, 1991, s. 7-10
7. LABUDOVÁ, J. 2005a. Štruktúra pohybových činností športu pre všetkých. In Labudová, J. a kol. *Charakteristika pohybových činností športu pre všetkých*. Bratislava : UK FTVŠ, 2005, s. 5-14.
8. LABUDOVÁ, J. 2005b. Terminologické a obsahové problémy športu pre všetkých. In. Labudová, J. a kol. Terminologické problémy športu pre všetkých. Bratislava : FTVŠ UK, 2005, s. 5-18
9. LABUDOVÁ, J. 2012. Šport pre všetkých - súčasť systému šport. In. Labudová, J., Nemček, D., Kraček, S. *Teória športu pre všetkých (netradičné náčinie a náradie)*. Bratislava : ICM Agency, 2012, s. 7 - 50.
10. LABUDOVÁ, J. a kol. 2002. Šport pre všetkých. Učebné texty pre trénerov III. a II. triedy SZRTVŠ. Bratislava : SZ RTVŠ, 2002, s. 6-9
11. LABUDOVÁ, J., ZRUBÁK, A. 1998. Vedy o športe. In. Zrubák, A., Labudová, J. a kol. Vedy o športe. Športová kinantropológia, Športová edukológia, Športová humanistika. Bratislava : FTVŠ UK, SZTK, 1998, s. 15-24
12. NPRŠ. 2001. *Národný program rozvoja športu*. Bratislava : MŠ SR, 2001.
13. www.minedu.sk
14. www.sporttube.sk
15. www.who.sk

Športovo talentovaná mládež - naliehavá výzva pre budúcnosť

Dr. Vladimír Miller,

podpredseda SOV,

riaditeľ Športového gymnázia v Bratislave

Organizátori tejto konferencie ma požiadali o príspevok k problematike športovo talentovanej mládeže. Rád tak robím, pretože táto problematika je mojou „srdcovou“ záležitosťou. Takmer celé moje profesionálne pôsobenie - či už trénerské, učiteľské alebo funkcionárske - je spojené s mladými športovcami.

Neprináleží mi tu a teraz robiť analýzy, ale budem konštatovať iba to, čo všetci poznáme, čo už dlhšie pociťujeme - reálny objem peňazí v športe sa ustavične znižuje, znižuje sa členská základňa i počet trénerov, rozhodcov a športovísk, zhoršuje sa stav v oblasti školskej telovýchovy. Kluby kolabujú a rast športových talentov v prevažnej miere financujú rodičia (za mnohých spomeniem len dva posledné príklady - zjazdári Adam Žampa, Petra Vlhová).

SOV dlhodobo poukazuje na prehlbujúcu sa krízu a nedostatky v oblasti práce s mládežou, čo sa prejavuje kvalitatívnou a kvantitatívnou účasťou mladých športovcov na EYOF, kde sú v posledných obdobiach umiestnenia väčšinou v druhej polovici, resp. ku koncu štartovného poľa. Nie v ojedinelých prípadoch sa stalo, že nebolo možné ani naplniť účastnícke kvóty, ktoré im boli pridelené SOV.

Spomínaná realita sa zákonite postupne prejavuje aj znižovaním počtu športovcov - účastníkov OH, predovšetkým v letných športových odvetviach, kde sú kvalifikačné kritériá oveľa náročnejšie ako v zimných športoch. Na ilustráciu uvádzam: OH 2000 - 112, 2004 - 65, 2008 - 58, 2012 - 46 športovcov.

SOV ďalej upozorňuje na starnutie našich špičiek. Aj tí, čo nám v poslednom čase urobili radosť, dnes majú 30 a viac rokov, myslím tým D. Barteková, Z. Štefečeková, M. Martikána, J. Dukátová, A. Slafkovského, súrodencov Hochschornerovcov, bratrancov Škantárovcov, S. Pia-seckého, M. Tótha, V. Velez - Zuzulová, nehovoriac o družstve hokejistov, štartujúcich na ZOH v Soči a ďalších.

Otázka znie: čo a kto bude po nich, keď ukončia svoju kariéru? Má slovenský šport ďalších nástupcov, ktorí by mohli medailovo uspieť na vrcholných podujatiach? Osobne, tu som čoraz viac skeptický.

Niečo sa ukazuje v rýchlostnej kanoistike chlapcov, vo vodnom slalome, chvalabohu máme P. Sagana, sympaticky sa ukázali mladí hráči na tohtoročných MS v ľadovom hokeji. A to je hádam všetko.

Čo spôsobilo túto realitu? Skúsme sa spolu pozrieť na príčiny:

- predovšetkým nesystémový prístup v oblasti riadenia športovej prípravy talentovanej mládeže, neexistuje logická spádovosť a nadväznosť na vyššie útvary,
- v niektorých prípadoch v športových zväzoch ne-

existuje príprava mládeže z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov, resp. nemá ju kto robiť,

- aj to, čo bolo dobré - centrá olympijskej prípravy (COP) pri 10 školách - boli po troch rokoch existencie MŠVVaŠ SR zrušené, bez akejkoľvek analýzy! Že to malo svoj význam, svedčí o tom aj skutočnosť, že na ZOH v Soči reprezentovalo Slovensko 7 športovcov (5 zjazdári + 2 sánkari), ktorí sa svojho času pripravovali v COP v Poprade, kde mali vytvorené podmienky na systematickú prípravu,
- jeden z objektívnych dôvodov na zrušenie bol prehnaný a nereálny počet detí zaradených do týchto útvarov, na druhej strane to bola určitá „ukrivenosť“ niektorých zväzov, že nemali bezprostredný dosah na financovanie tohto útvaru,
- aj v takých atraktívnych športových odvetviach ako je futbal, hokej či tenis, predstavitelia zväzov už dnes konštatujú úbytok mládeže túžiacej po športe, pokles členskej základne, malý záujem o pravidelné športovanie. Čítal som nedávno rozhovor s trénerom hokejovej 20-čky E. Bokrošom, ktorý konštatuje, citujem: „My vyberáme do tímu SR 20 z polstovky chlapcov, ktorí spĺňajú kritériá adepta reprezentačného dresu, v Česku si môžu budúcich juniorských reprezentantov vybrať z 300 chlapcov, vo Fínsku a Švédsku z 800 a v krajinách ako sú Kanada, USA, Rusko až z 1200 mladých hokejistov. Nebojím sa povedať na rovinu, že z toho mála robíme hokejový zázrak!“
- ďalej je to nízka efektívnosť rozličných útvarov talentovanej mládeže, či už pri športových zväzoch alebo na školách,
- nezáujem zo strany riaditeľov škôl o vytváranie podmienok pre školské, resp. mimoškolské športové aktivity, ako aj nedocenenie učiteľov telesnej výchovy,
- slabý, resp. takmer žiadny záujem učiteľov telesnej výchovy pomôcť riešiť túto problematiku, za posledných 10 rokov si nepamätám, že by nás, na ŠG v Bratislave niekto upozornil na výrazný talent svojho žiaka,
- nezáujem a neochota detí športovať (je to náročné, a nielen časovo, sú tu aj iné aktivity, predovšetkým v oblasti počítačov, hier, diskoték, adrenalínu, atď.),
- a čo je veľmi zlé - vláda, politické strany, spoločnosť, ale aj mnohí rodičia, si neuvedomujú, že pohyb je neoddeliteľnou súčasťou života, vplyvajúci na zdravie obyvateľstva tejto krajiny.

Ako tomu pomôcť?

Ak chceme mať talentovanú mládež, potrebujeme športujúcu mládež.

Ak chceme mať športujúcu mládež, musí ich k tomu niekto priviesť, naučiť ich športovať, starať sa o nich, motivovať ich pre túto činnosť.

Ak budeme mať veľkú, dostatočne širokú členskú základňu pravidelne športujúcej mládeže, určite objavíme talenty, tie „drahokamy“, ktoré je potrebné „obrusovať“, starať sa o ne prostredníctvom odborne fundovaných trénerov, vytvárať podmienky na prípravu.

Samozrejme, že primárnu úlohu tu zohrávajú rodičia. Ale nie všetci rodičia vidia rozumný zmysel v športovaní svojho dieťaťa, nie všetci majú dostatok finančných prostriedkov na požiadavky klubov, trénerov, na materiálne vybavenie či účasť na súťažiach...

Ale, osobne sa však domnievam, že práve v tejto oblasti - v práci s deťmi, s mládežou by dominantnú úlohu mala zohrávať škola. Pomôcť pri hľadaní, príprave, resp. výchove talentov. Vedenie škôl vo vytváraní podmienok pre mimoškolskú športovú činnosť, učitelia telesnej výchovy a nielen oni, sú tu aj iní pedagógovia. A predovšetkým - zriaďovatelia škôl - samosprávne kraje, územné celky. Proklamované 3 hodiny telesnej výchovy nevyriešia daný problém.

Potrebné je znovu zaviesť povinné testovanie telesnej výkonnosti žiakov ZŠ, ktoré je v učebných osnovách a v danom regióne s výsledkami oboznamovať príslušné športové zväzy, kluby, resp. školy, kde by sa v rámci mimoškolskej činnosti (krúžky, pohybové aktivity) žiakov I. stupňa ZŠ ďalej rozvíjali predpoklady a pohybové schopnosti vybraných detí.

To by mal byť ten prvý krok.

Ďalej by malo nasledovať logické, ale predovšetkým systémové riešenie na viacerých úrovniach:

- na úrovni základných škôl:

zriaďovanie športových tried, výlučne v 5. - 9. roč. s nadväznosťou na vyššie útvary, pre kolektívne a individuálne športy, na základe vzájomného súhlasu športového zväzu, príslušného školského úradu a samozrejme školy,

- na úrovni stredného školstva, dve formy:

športové školy (gymnázia, akadémie...) na základe vzájomného súhlasu športového zväzu a zriaďovateľa, v tomto prípade samosprávneho kraja,

centrá talentovanej mládeže - vytvorené priamo športovým zväzom.

- na úrovni centra opäť dve formy:

reprezentačné výbery mládežníckych kategórií športových zväzov,

juniorský olympijský tím ustanovený pri SOV.

Toto všetko by malo logicky vyúsťovať do rezortných stredísk na prípravu štátnej športovej reprezentácie, dislokováných pri ministerstvách obrany a vnútra, resp. školstva, ktoré by zastrešovalo predovšetkým akademický šport.

Verme spoločne, že v dohľadnom horizonte doriešia kompetentní činitelia, resp. rezort školstva problematiku prípravy a starostlivosti o športovo talentovanú mládež predovšetkým po stránke legislatívnej a následne aj z hľadiska finančného zabezpečenia. Veď úlohou štátu je vytvárať podmienky.

Hovorím to z toho dôvodu, že so spomínanou problematikou sa už veľmi vážne zaoberali rozličné konferencie, semináre, fóra. Ja osobne - ako podpredseda SOV pre mládež - som vystúpil so zásadnými návrhmi päťkrát, naposledy na Športovom fóre v júni 2012. Žiaľ, uvedenie niečoho z toho do života je takmer nulové.

Spomínam to preto, lebo Vyhláška MŠMaTV SSR č. 65 z roku 1988 o športových školách a SOU s triedami s vrcholovou športovou prípravou už dávno neplatí. Metodické usmernenie MŠ SR č. 151 z roku 2002, ktoré podpisoval vtedajší minister školstva M. Ftáčnik, už ani ministerstvo neuvádza medzi legislatívnymi materiálmi a nieto, že by sa podľa toho riadila uvedená problematika.

V kontexte s názvom môjho vystúpenia - „Športovo talentovaná mládež - naliehavá výzva pre budúcnosť“ - na to upozorňujem preto, aby sme na ďalších olympijských hrách 2016 v Riu de Janeiro nekonštatovali, že predchádzajúce Hry boli pre Slovensko „labuťou piesňou“...

Napriek tomu všetkému mi nedá na túto problematiku neupozorňovať, hoci viem, že nám už dávnejšie „ušiel vlak“, a aj keby sa okamžite uviedol do života zmysluplný systém prípravy športovo talentovanej mládeže, výsledok sa dostaví, najskôr o 8 až 10 rokov...

Návrh riadenia školských športových aktivít v základných školách

PaedDr. Marián Majzlík,

predseda Slovenskej asociácie športu na školách

Úvod

Zdravie definuje Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) ako stav úplnej telesnej, duševnej a sociálnej pohody. Zdravý jedinec je základom zdravej spoločnosti. Výrazný podiel na udržaní si zdravia má pohyb, šport.

V Bielej knihe o športe, ktorú vypracovala Európska komisia v roku 2007 sa poukazuje na skutočnosť, že čas strávený na školách prináša zdravotný a výchovný úžitok, ktorý je potrebné ďalej rozvíjať. Aspekty zdravia a výchovy sú základné piliere pokroku a zotrvania ľudstva. Otázky zdravia, výchovy a vzdelávania, zdravý životný štýl tvoria obsahový rámec, ktorý presahuje do mnohých oblastí spoločenského života, teda aj školstva. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky zverejnilo na svojej internetovej stránke Koncepciu štátnej politiky v oblasti športu - Slovenský šport 2020, v ktorej považuje za najdôležitejšie koncepčné dokumenty týkajúce sa pohybových aktivít detí a mládeže nasledujúce dokumenty:

Národný program rozvoja športu - koncepcia športu do roku 2010 schválený uznesením vlády š. 838/2001.

Správu o plnení úloh o súčasnom stave športu v Slovenskej republike a o pripravovaných opatreniach na skvalitnenie a sprehľadnenie finančných tokov a legislatívnych aktivít na zlepšenie podmienok pre mládežnícky regionálny a vrcholový šport a šport pre všetkých schválenú uznesením vlády č. 1192/2004.

Koncepciu rozvoja pohybových aktivít detí a mládeže, ktorú schválila vláda Slovenskej republiky uznesením č. 576 zo dňa 31.8. 2011

Vo všetkých koncepčných materiáloch sa konštatuje výrazne negatívna situácia v oblasti pohybových aktivít detí a mládeže. Uvedené konštatovanie sa opiera o zhodu odborníkov zo zdravotníctva a športového hnutia. Za hlavné problémy v pohybovej aktivite na základných a stredných školách považuje Koncepcia rozvoja pohybových aktivít detí a mládeže nedostatočný počet hodín telesnej výchovy, nedostatočne pripravených učiteľov na vyučovanie zážitkovej telesnej výchovy, absenciu prieskumov záujmov detí, nedostatočný záujem Štátnej školskej inšpekcie o kvalitu vyučovania telesnej výchovy, nedostatočné docenenie významu predmetu telesná výchova, slabú prezentáciu pohybových aktivít detí a mládeže a osvetu dobrých príkladov z praxe, slabú spoluprácu s rodinou v realizácii pohybových aktivít a rekreačného športu v mimovyučovacom čase. Následne navrhuje riešenia, ktoré sú vlastne akýmsi opakom súčasného stavu, ako napríklad návrh na zvýšenie počtu hodín telesnej výchovy a pod. Riešenia takto vyznievajú veľmi simplexne, nereflektujú na potrebu globálneho

pohľadu a globálnych riešení vzniknutých problémov.

Koncepcia štátnej politiky v oblasti športu - Slovenský šport 2020 stanovuje ciele a opatrenia komplexnejšie a to v oblastiach telesnej a športovej výchovy na základných a stredných školách, voľnočasových športových aktivít detí a mládeže, športových súťaží detí materských škôl a žiakov základných škôl a stredných škôl, športovej činnosti študentov vysokých škôl.

Pomenované problémy majú vždy priamy alebo nepriamy súvis so školou a s aktivitami, ktoré sa v školách realizujú. Školu považujeme za elementárny prvok pri tvorbe bazálnych návykov na poli zdravia a zdravého životného štýlu. Škola ako inštitúcia má možnosti a predpoklady kooperovať so športovými subjektmi, vytvárať vlastné športové subjekty, participovať na činnosti iných subjektov a iné možnosti, ale môže byť aj pasívna, nezapájať sa do žiadnych aktivít. Jej jedinou povinnosťou v súvislosti so športom je implementovať povinný obsah plnenia časti štátneho vzdelávacieho programu do školského vzdelávacieho programu.

Medzi pohybové aktivity, ktoré sú realizované v základných školách a ktoré môžeme vnímať v spomenutom kontexte, patria napríklad školské športové súťaže. Tvoria súčasť výchovno - vzdelávacieho procesu, majú kompenzačnú, motivačnú funkciu, pomáhajú vytvárať trvalý vzťah k pohybu, zdravému životnému štýlu. V Slovenskej republike je vyhlasovateľom Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu a spoluvyhlasovateľom Slovenská asociácia športu na školách.

Zapojenosť škôl do školských športových súťaží je teda pre školy dobrovoľnou aktivitou, to znamená, že školy sa tak isto ako do iných športových aktivít môžu, ale aj nemusia zapájať.

Potreba aktivizácie škôl v oblasti zapojenia do pohybových činností sa ukazuje ako problém, ktorý si vyžaduje návrh systémového riešenia. Na úrovni školy predpokladá zapojenie riaditeľa, učiteľov telesnej výchovy, trénerov, ktorí v škole pôsobia, rodičov, centrá voľného času, ktoré organizujú školské športové súťaže, prípadne mesto (vo väčších mestách obyčajne je zamestnanec mesta, ktorý má na starosti šport), prípadne občianske združenia a pod. do organizačnej jednotky, v ktorej by navzájom kooperovali.

V našom príspevku sa pokúsime nájsť odpoveď na otázku čo by malo tvoriť a ako vytvoriť efektívny, systémový, kooperujúci mechanizmus riadenia športových aktivít v základnej škole a to tak, aby mal návaznosť na existujúci vertikálny model riadenia školských športových súťaží.

1. Náčrt stratégie Európskej únie v oblasti športu

1. júna 2011 bolo zverejnené v Úradnom vestníku Európskej únie uznesenie 2011/c 162/01 Rady a zástupcov vlád členských štátov, ktorí sa zišli na zasadnutí Rady o pracovnom pláne Európskej únie pre šport na roky 2011 - 2014. V úvode uznesenia Rada európskej únie a zástupcovia vlád členských štátov pripomínajú právomoc udelenú Európskej únii najmä v článku 6 a článku 165 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, podľa ktorých je šport oblasťou, v ktorej by činnosť na úrovni Európskej únie mala podporovať, koordinovať a dopĺňať opatrenia členských štátov. Ďalej uznávajú, že šport môže prispieť k dosiahnutiu cieľov stratégie Európa 2020 - stratégie pre zamestnanosť a inteligentný, udržateľný a inkluzívny rast. Zároveň uznávajú, že po tom, ako Lisabonská zmluva nadobudla platnosť, je potrebné na úrovni Európskej únie posilniť spoluprácu v oblasti športu. V článku 165 Lisabonskej zmluvy o fungovaní Európskej únie sa Európskej únii udeľuje mandát podporovať, koordinovať a dopĺňať iniciatívy členských štátov v oblasti politiky športu. Cieľom komisie je rozšíriť európsky rozmer športu v úzkej spolupráci s členskými štátmi, športovými organizáciami, občianskou spoločnosťou a občanmi.

V ďalšej časti sa uznesenie zameriava na rozvíjanie európskeho rozmeru v športe vytvorením pracovného plánu Európskej únie so stanovením zásad a vymedzením obsahového rámca, ktorý sa zameriava na spoločenskú úlohu športu, hospodársky rozmer športu a organizovanie športu.

Z uvedeného uznesenia vyplýva zámer Európskej únie posilniť spoločenský, hospodársky a organizačný rozmer športu. Úlohou členských štátov je implementovať závery na vnútroštátnej úrovni. V rokoch 2009 - 2010 komisia poskytla viac ako 6 miliónov EUR na podporu asi 40 projektov zameraných na podporu zdravia, sociálneho začlenenia, dobrovoľníckej činnosti, prístupu pre zdravotne postihnutých, rodovej rovnosti a boja proti doping. V roku 2011 sa začalo s realizáciou dvanástich nových projektov. V súčasnosti napríklad prebieha realizácia projektu s názvom „Zvýšenie kvalifikácie učiteľov telesnej a športovej výchovy“, ktorý implementuje Národné športové centrum v spolupráci s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Garantom projektu je Doc. PaedDr. Branislav Antala, PhD, prezident Medzinárodnej federácie telesnej výchovy v Európe.

2. Pohybové aktivity na školách a participujúce subjekty

25. septembra 2008 bolo schválené pracovnou skupinou Európskej únie pre šport a zdravie Usmernenie Európskej únie o fyzickej aktivite, ktoré obsahuje odporúčané politické opatrenia na podporu fyzickej aktivity posilňujúcej zdravie. V časti vzdelávania definuje vzťah medzi sektorom vzdelávania a fyzickou aktivitou, ktorý má tri aspekty - telesná výchova v školách, fyzická aktivita v miestnych spoločenstvách (napríklad športové kluby) a vzdelávanie a odborná príprava pre učiteľov telesnej výchovy, trénerov.

Školy a športové kluby sú v usmernení považované za dôležité spoločenské miesta na posilnenie fyzických aktivít detí a mladých ľudí. Na zabezpečenie významnejších pozitívnych zdravotných zmien (usmernenie bližšie nešpecifikuje tento pojem) je v usmernení špecifikovaná požiadavka zabezpečiť jednu hodinu fyzickej aktivity denne organizovanej formou telesnej výchovy alebo inou formou. Nemusí byť na úkor iných predmetov, ale fyzická aktivita sa môže realizovať aj po vyučovaní. Medzi hlavných aktérov, ktorí zabezpečujú fyzickú aktivitu detí v školách patria učitelia a tréneri v športových kluboch. Učitelia telesnej výchovy by mali v záujme pozitívneho vnímania predmetu telesná výchova využívať „inovačné učebné teórie“ a technológie ako monitory tepu, video a digitálne zariadenia, počítačové softvérové programy a pod.

V Slovenskej republike okrem škôl a športových klubov sú v systéme organizácie pohybových aktivít detí a mládeže zastúpené aj iné subjekty. V článku zverejnenom na stránke Národného športového centra pod názvom Organizácia a financovanie pohybových aktivít detí a mládeže P. Melek (2012) identifikoval subjekty pôsobiace

v oblasti športu v problematike pohybových aktivít detí a mládeže. Organizačnú štruktúru procesu organizácie a financovania pohybových aktivít detí a mládeže rozdelil do dvoch skupín:

1. Riadiace a koordinačné orgány - štát, Národné športové centrum, športové hnutia, krajské školské úrady (terajšie okresné úrady), vyššie územné celky a obce.
2. Poskytovatelia aktivít - školy, centrá voľného času, športové kluby, právnické osoby.
(http://www.sportcenter.sk/userfiles/downloads/Organizacia%20a%20financovanie_deti.pdf s. 3)

Každý z uvedených subjektov tvoriacich organizačnú štruktúru systému organizácie má svoje kompetencie. V oblasti riadenia v rezorte školstva Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky je tvorcom legislatívy a poskytovateľom finančných prostriedkov, ktoré sú prostredníctvom okresných úradov po uzatvorení dohôd distribuované priamemu organizátorovi pohybovej aktivity. Takýmto spôsobom sú poskytované finančné prostriedky hlavne na školské športové súťaže. Systém uzatvárania dohôd v jednotlivých krajoch nie je rovnaký, pretože v niektorých krajoch školské športové súťaže organizujú centrá voľného času a v iných krajoch dominujú ako organizátori školy.

Medzi subjekty, ktoré môžeme zaradiť do oblasti riadenia a zároveň do športového hnutia a ktoré sa priamo orientujú na pohybové aktivity v školách patrí Slovenská asociácia športu na školách. Je to občianske hnutie, ktoré pripravuje kalendár školských športových súťaží pre všetky školské športové súťaže v Slovenskej republike v danom školskom roku, je priamym organizátorom Maj-

strovstiev Slovenska v jednotlivých druhoch školských športov, pokrýva veľké spektrum školských pohybových aktivít. Zastupuje Slovenskú republiku v International School Sport Federation, ktorá zastrešuje medzinárodné školské majstrovstvá. Finančné prostriedky na uvedené účely získava na základe výziev Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky.

Školy sú v uvedenom kontexte zaradené medzi poskytovateľov pohybových aktivít. Jej činnosť je definovaná zákonmi a to Zákonom 596/2003 Z.z. O štátnej správe v školstve a školskej samospráve a Zákonom 245/2008 Z.z. O výchove a vzdelávaní.

Pri organizácii športových aktivít na školách výrazne participujú centrá voľného času a to najmä pri realizácii školských športových súťaží, ktorých vyhlasovateľom je

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Organizáciou týchto súťaží sú napr. v banskobystrickom kraji poverené len centrá voľného času na základe poverenia okresným úradom.

Športové kluby sú vo všeobecnosti orientované na výkonnostný a vrcholový šport. Sú napojené na štruktúry zväzov. Pracujú so žiakmi škôl, ktorí sú zväčša pohybovo nadaní, špecializujú sa na konkrétny šport.

Okrem poskytovateľov, ktorých identifikuje Melek, so školami spolupracujú Slovenský olympijský výbor, Slovenská olympijská akadémia a to prostredníctvom olympijských klubov, ktoré tvoria organizačnú zložku Slovenského olympijského výboru. Školy oslovujú buď priamo alebo prostredníctvom miestnej samosprávy.

3. Potreba zvýšenia efektivity kooperácie participujúcich subjektov pri organizovaní pohybových aktivít

Vymenovali sme najpodstatnejšie subjekty, ktoré sa podieľajú na organizácii a realizácii pohybových aktivít detí a mládeže. Tvoria systém, ktorý by mal zabezpečiť širokú zapojenosť do pohybových aktivít, rast úrovne výkonnostného športu odrážajúci sa v kvantitatívnych a kvalitatívnych výsledkoch slovenských športovcov na vrcholovej úrovni a znižovanie zdravotných rizík širokej populácie.

V úvode sme konštatovali, že vo všetkých spomínaných materiáloch sa spomína výrazne negatívna situácia v

oblasti pohybových aktivít detí a mládeže, ktorá sa opiera o zhodu odborníkov z oblasti športového hnutia a zdravotníctva. Je preto zrejme, že efektivita súčasného systému je nízka a je potrebné navrhnúť také riešenie, ktoré bude reflektovať špecifické podmienky jednotlivých regiónov v oblasti športu. Na základe analýzy konkrétnych podmienok by sa mali koncipovať koncepčné riešenia, čiže mali by v sebe obsahovať dlhodobjšie smerovanie a mali by ich zabezpečovať subjekty, ktoré pôsobia v systéme Slovenského športu, ktoré spolu kooperujú.

4. Školské športové kluby

Jedným z riešení, ktoré v sebe obsahuje požiadavku akceptácie jedinečnosti, špecifickosti regiónu s možnosťou návrhu koncepčných rozvojových riešení, je vytvorenie školského športového klubu.

V Slovenskej republike existujú školské športové kluby, ale ich počet je nízky a príčina vzniku rôzna. Naopak, napríklad v Českej republike Asociace školních sportovních klubů zabezpečuje realizáciu školských športových súťaží podobne ako v Slovenskej republike Slovenská asociácia športu na školách a rovnako zastupuje Českú republiku v International School Sport Federation.

Myšlienka vytvorenia školských športových klubov nie je nová, ale v našom ponímaní sledujeme rast efektivity v zapojenosti do pohybových aktivít a tomu prispôbujeme návrh organizačného a personálneho zloženia. Školský športový klub v našom chápaní by malo tvoriť zoskupenie:

- riaditeľ školy (alebo zástupca školy),
- učitelia TV,
- zástupca rodičov,
- žiaci školy zapájajúci sa do športových a pohybových aktivít školy,
- zástupcov miestnych športových klubov,
- ďalej v prípade, že v danej obci pôsobia nasledovné inštitúcie, navrhujeme do klubu zaradiť pracovníka centra voľného času, členov olympijského klubu a

pracovníka mesta, ktorý má na starosti šport.

Vytvorenie školského športového klubu s navrhovaným personálnym obsadením a s cieľom zapojiť do pohybových aktivít čo najväčší počet detí, súčasne zvýšiť efektivitu kooperácie už pomenovaných subjektov v Slovenskom športe považujeme za výhodné, finančne nenáročné riešenie a to z viacerých dôvodov:

- Učitelia základných škôl sú najdôležitejší článok celého systému, sú vstupnou bránou do systému Slovenského športu.
- Zákon 596/2003 Z.z. O štátnej správe v školstve a školskej samospráve určuje rozsah zodpovednosti riaditeľov škôl, právomoci riaditeľa pri rozhodovaní atď. V kohézii so spomenutým zákonom je aj riaditeľova zodpovednosť za zapájanie svojich žiakov do školských športových aktivít. Riaditeľ školy dáva povolenie na účasť, podpisuje cestovné príkazy, dovolenky a pod. Riaditeľ školy je jedným z aktivizátorov celej školy. Výrazne sa podieľa na smerovaní celej školy, na poslaní školy. Zdravie a zdravý životný štýl, zapájanie sa do športových aktivít je do značnej miery ovplyvnené samotným riaditeľom.
- Riaditeľ ako štatutárny orgán rozhoduje o využívaní finančných prostriedkov, a teda aj o finančných prostriedkoch, ktoré môže, ale aj nemusí vyčleniť na športové aktivity. Účasť na športových súťažiach stojí školu finančné prostriedky, a to napr. zastupovanie za

učiteľa, ktorý je so žiakmi na súťaži, úhrady spojené s cestovnými náhradami, materiálno - technické vybavenie a ďalšie.

- Vytvorenie klubu umožní priamu, osobnú komunikáciu predstaviteľov subjektov poskytujúcich športové aktivity. Umožní im spoločne aktivity plánovať, organizovať, realizovať, vyhodnocovať, čo predpokladáme bude mať pozitívny vplyv na zvyšovanie kvality.

Vytváranie školských športových klubov spájame s potrebou vedenia, plánovania dlhodobých vízií a

dosahovania cieľov. Škola je vždy súčasťou nejakého regiónu, vykonáva rôzne analýzy ako napr. SWOT analýzu. Pozná teda svoje silné aj slabé stránky, možnosti, ale aj úskalia. Toto poznanie môže zužitkovať pri tvorbe vízií školského športového klubu, pri plánovaní a dosahovaní strategických cieľov a úloh. Jednotlivé subjekty môžu na napĺňaní vízií a cieľov podľa svojho poslania participovať, môžu spolu kooperovať, prispievať k napĺňaniu svojich cieľov, celkových cieľov klubu a sekundárne celého regiónu.

Záver

Zdravý životný štýl je elementárnou požiadavkou na budovanie zdravia. Zdravie je hodnotou, ktorá by mala byť v hierarchii hodnôt na vrchole pyramídy. Aby to tak naozaj bolo, hodnota zdravia mala by byť prioritou celej spoločnosti.

Európska únia prostredníctvom svojich orgánov zaujala v oblasti zdravého životného štýlu a športu jednoznačný postoj, prijala legislatívne kroky s odporúčaním následnej implementácie členskými štátmi únie.

Pohybové aktivity detí a mládeže v Slovenskej republike sú organizované viacerými subjektami. Škola ich dokáže v regióne, v ktorom sa nachádza všetky združiť do jedného subjektu, nájsť konsenzus pre hľadanie vízií v oblasti rozvíjania pohybových aktivít, plánovať ciele a rozdelením úloh zabezpečiť ich dosahovanie. Z uvedených dôvodov je vytvorenie školského športového klubu nádejou pre zvýšenie zapojenosti do pohybových činností s pozitívnym dopadom na celú populáciu.

Zoznam bibliografických odkazov:

Biela kniha o športe, 2007. [online] Luxemburg: Úrad pre vydávanie úradných publikácií Európskych spoločenstiev, 2007. [cit. 2014-05-05].

Dostupné na:

http://ec.europa.eu/sport/documents/white-paper/whitepaper-short_sk.pdf

Koncepcia rozvoja pohybových aktivít detí a mládeže, 2011. [online] [cit. 2014-05-05].

Dostupné na:

<http://www.rokovanie.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=20131>

Koncepcia štátnej politiky v oblasti športu - Slovenský šport 2020, 2014. [online] [cit. 2014-06-03].

MELEK, P. 2012. [online] Organizácia a financovanie pohybových aktivít detí a mládeže na Slovensku. 2012. [cit. 2014-05-05].

Dostupné na:

Oznámenie komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov, 2011. [online] [cit. 2014-05-05].

Dostupné na:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0012:FIN:SK:PDF>

Usmernenie EÚ o fyzickej aktivite, 2008. [online] [cit. 2014-05-05]

Dostupné na:

http://www.skolskysport.sk/file/pa_guidelines_4th_consolidated_draft_sk.pdf

Uznesenie Rady a zástupcov vlád členských štátov, ktorí sa zišli na zasadnutí Rady, o pracovnom pláne Európskej únie pre šport na roky 2011 - 2014, 2011. [online] [cit. 2014-05-05]

Dostupné na:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:162:0001:0005:SK:PDF>

ZÁKON č. 596/2003 Z.z. z 5. novembra 2003 o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

ZÁKON č. 300/2008 Z.z. z 2. júla 2008 o organizácii a podpore športu a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

ZÁKON č. 245/2008 Z.z. O výchove a vzdelávaní.

Kalokagatia aj na Slovensku

Dr. Anton Javorka,

čestný predseda Slovenskej asociácie športu na školách a predseda o.z. Kalokagatia na Slovensku

KALOS a AGATHOS - podľa starogréckych predstáv súlad medzi krásou tela a ľudským dobrom, jednota fyzickej krásy a krásy duše, ideál dokonalosti. Podľa názoru väčšiny autorov sa za takmer tri tisícročia v oblasti výchovy nič lepšie nevymyslelo a predpokladá sa, že v najbližšej budúcnosti tomu inak ani nebude.

A práve starogrécky pojem Kalokagatia rezonoval na zasadnutí pedagogickej rady vtedajšieho Krajského domu detí a mládeže v Trnave dňa 17. februára 1990, ktoré sa zaoberalo víziou činnosti tohto zariadenia v najbližšom desaťročí. Jadrom nového programu sa stal mládežnícky šport v úzkom prepojení na kultúru, vzdelávanie a výchovu v inšpiratívnom duchu Kalokagatie. Presne v súlade s programom vyhláseným o pätnásť rokov neskôr Európskou komisiou pod názvom „Výchova a vzdelávanie prostredníctvom športu (EYES-2004).“

S odstupom času treba oceniť prístup kolektívu pracovníkov bývalého „pionierskeho domu“, ktorý znamenal zásadný pozitívny posun v jeho pôsobení a vyoral hlbokú brázdú v rozvoji slovenského mládežníckeho športu a olympizmu, ktorá sa v ďalších rokoch stala žriedlom inšpirácie, studnicou poučení a námetov pre nasledujúce generácie organizátorov a propagátorov olympizmu na Slovensku.

Po takmer štvrtstoročí sa žiada zdôrazniť aj ďalšie piliere, na ktorých trnavská Kalokagatia v súčasnosti stojí. Predovšetkým je to skutočnosť, že od samého začiatku **spájala ľudí bez ohľadu na ich politickú prís-**

lušnosť, náboženské presvedčenie či národnosť. Tento odkaz slovenskej Kalokagatie nič nestratil na aktuálnosti ani dnes. To po prvé!

A po druhé, Kalokagatia výrazným spôsobom oživila **dobrovoľnícke hnutie** na Slovensku, ktoré najmä v oblasti telovýchovy a športu má u nás silné korene. Napriek tomu som presvedčený - a celý rad poznatkov a skúseností ma v tom utvrdzuje, že tento obdivuhodný potenciál nie je v súčasnosti v plnej miere využitý. Ba čo viac - v posledných dvoch desaťročiach športové dobrovoľníctvo u nás (minimálne) stagnuje. Súvisí to predovšetkým so súčasným stavom športu na Slovensku, ktorý je doslova kritický! V záujme jeho oživenia sú potrebné pozitívne impulzy. A práve na Slovensku oživená Kalokagatia k takým impulzom patrí.

V neposlednom rade treba zvýrazniť význam trnavskej (slovenskej) Kalokagatie najmä v tom, že **po prvý raz prekročila akademickú pôdu** a z vysokoškolských učebníc sa dostala do praktickej roviny súčasného vzdelávacieho procesu. Zostáva tiež neodškriepiteľným faktom, že týmto pojmom a v jeho v úzkom prepojení na obsah sa po prvý raz označilo čosi iné, než to, čo znamenalo v pôvodnom význame v starom Grécku. Máme právo sa tiež domnievať, že aj zmienka o Kalokagatii vo vystúpení neskoršieho prezidenta MOV J Roggeho na Valnom zhromaždení v Sydney v roku 2000 vzišla z jeho inšpirácie na predchádzajúcej návšteve olympiády detí mládeže Kalokagatia 2000 v Trnave.

Kalokagatia - detská olympiáda

V súčasnosti sa pri vyslovení pojmu „Kalokagatia“ väčšine zainteresovaných vybaví predovšetkým jedna z jej najpôsobilnejších podôb - trnavská olympiáda detí a mládeže. Nádherné prestavenie, v ktorom sa snúbi mladosť s krásou, radosť s nadšením, túžba po víťazstve s možnosťou zúčastniť sa, úspech s nádejou, sila s reálnou možnosťou, bojovnosť s čestnosťou, výzva s očakávaním, súperenie s priateľstvom.

Predstavenie, na ktoré sa oplatí prísť aj viackrát -

ako priamy účastník ale aj ako divák. Jeho motivačná sila dokáže naplno krútiť kolotoč postupových súťaží a pritiahnuť ku každodennému pohybu tisíce detí a láka ich vyhrávať aj v náročnom tréningovom procese. Kalokagatia je skutočnou prezentáciou mládežníckeho športu na verejnosti - u nás i v zahraničí. Jej vklad pre šport a olympijské ideály je nevyčísľiteľný, vrátane jej motivačnej sily a ekonomického prínosu.

Kalokagatia ako program

Napriek tomu spomínaná olympiáda detí a mládeže nebola pri uvádzaní slovenskej Kalokagatie do života dominantná. Rozhodujúce v tom čase (ale aj v súčasnosti) bolo, že sme Kalokagatiu predstavili širokej i odbornej verejnosti ako ucelený PROGRAM VÝCHOVY A VZDELÁVANIA PROSTREDNÍCTVOM ŠPOR-

TU tak ako spomínam vyššie - presne v súlade s programom vyhláseným o pätnásť rokov neskôr Európskou komisiou.

Jadrom tohto pôsobenia bol od samého začiatku **šport - výchova k športu a výchova (i vzdelanie) prostredníctvom športu.** Za prvoradé v tomto smere považujeme

formovanie trvalého vzťahu detí a mládeže k športovaniu, k postupnému uvedomovaniu si, že šport a pohyb je cesta k zdraviu a harmonickému rozvíjaniu, cesta k telesnej zdatnosti a psychickej odolnosti k plnohodnotnému životu.

V súčasnosti sme aj u nás svedkami takmer nepochopiteľného paradoxu - na jednej strane registrujeme celospoločensky silnejúci proces uvedomovania si potreby pravidelného pohybu i negatívne dôsledky nezdravého života a na strane druhej dominuje skutočnosť, že toto úsilie (podotýkam, že u nás často len vo verbálnej rovine) nenachádza patričnú odozvu. Dosiahnuté výsledky sa ani zďaleka nepribližujú našim predstavám. Percento ľudí (a mládeže), u ktorých sa šport nedostal do ich denného režimu a nestal sa súčasťou ich životného štýlu je stále vysoké.

Telocvikári by vedeli o tom rozprávať celé hodiny! O tom, že čoraz viac detí (i tých starších) sa vyhýba predmetu, ktorý ešte pred pár rokmi patril k najobľúbenejším - telesnej výchove. Deti sa nechcú hýbať, uprednostňujú televíziu, počítač, playstation atď. Výhovorky, prečo nemôžu cvičiť na hodine TV sa na celom Slovensku podobajú ako vajce vajcu - úbor, menzes, zdravotné problémy a ďalšie. A rodičia ich v tom neraz ešte podporujú. Veľa sa v tomto smere v posledných rokoch zanedbalo. O to náročnejšia práca nás čaká v najbližších rokoch.

Už zakladateľ novodobých olympijských hier Pierre de Coubertin zdôrazňoval, že svalová činnosť kumuluje v sebe obrovské jadro dobrých skutkov. Preto zdôrazňoval výnimočnú úlohu športu vo výchove a považoval ho zároveň za kompenzačného činiteľa v procese získavania teoretických vedomostí.

Ak sa šport stane organickou súčasťou všeobecnej výchovy a vzdelávania, potom sa jeho pozitívne výhody prejaví nielen v rozvoji telovýchovných schopností, ale aj v mravných hodnotách a sociálnom prejave. Ten, kto športuje, lepšie si plní aj svoje občianske povinnosti. A v tom spočíva humanizujúca sila športu. Športom sa posilňuje organizmus a dochádza v ňom - ako predpokladá aj Kalokagatia - k harmónii duševna a telesna.

V druhom bloku VÝCHOVU A VZDELÁVANIE PROSTREDNÍCTVOM ŠPORTU by som chcel upriamiť pozornosť na oblasť olympijskej výchovy, výchovy v duchu fair play, vyúsťujúcu do pozitívnych ľudských hodnôt a k úcte ku nim, smerujúcu k čestnosti detskej solidarite, tolerancii, spolupatričnosti, do ochoty a pripravenosti pomôcť tam a tomu, kto pomoc potrebuje!

Takmer vždy možno povedať, že je to program za presadzovanie čohosi (pozitívneho) a súčasne za boj proti čomusi (negatívneho). V tomto procese - alebo ak chcete - súboji - nemá miesto náhoda či vytrhávajúce z kontextu, ale ani kampaňovitosť (i keď kampaň niekedy

môže zohrať významnú úlohu - napr. u nás v období Školských dní športu, týždňa olympijských aktivít a pod.). Naopak, dôležitá je sústavnosť a nepretržitosť výchovného pôsobenia na školákov, ktorí sú pod našim vplyvom pri tréningu, súťaži, ale aj pri cestovaní na súťaž, pri rôznych spoločných podujatiach, výletoch, návšteve filmového podujatia a podobne.

Osobitne treba zdôrazniť požiadavku **jednoty pôsobenia na city i rozum**, ale tiež jeho komplexnosť z hľadiska výchovných činiteľov, foriem a metód práce i vekových kategórií.

V podmienkach Slovenskej asociácie športu na školách (v tesnej spolupráci s občianskym združením „Kalokagatia na Slovensku“) sa v poslednom desaťročí vyprofilovalo nemálo zaujímavých ponúk, z ktorých niektoré svojim významom i originalitou výrazným spôsobom prekročili hranice Slovenska - vedomostnými kvízami a súťažami o olympizme začínajúc, cez hnutie „školský kolektív fair play“, nekonečný príbeh pod názvom „najkrajšia spomienka“, filatelistické aktivity, výtvarno-literárne súťaže až po Školskú cenu fair play a hlavne olympiádu detí a mládeže pod názvom Kalokagatia.

V podstate však vo všetkých týchto prípadoch možno hovoriť - obrazne povedané - o ráme pomyselného obrazu. Samotný obrázok však dotvára (maľuje) každý pedagóg sám. Od jeho „maliarskeho“ umenia záleží, akú hodnotu bude mať jeho „výtvarné“ dielo. Dobrý pedagóg dokáže tieto námety tvorivo aplikovať v podmienkach školy a školského kolektívu. A nielen to - svoje pôsobenie obohacuje o vlastný pohľad, hľadajúc a nachádzajúc inšpiráciu aj vo svojom okolí. Ide len o to, aký invenčný vklad vloží do svojho diela. **„Dobrý pedagóg dokáže aj zo zberu starého železa urobiť verneovské dobrodružstvo.“**

Významné miesto v pedagogickom pôsobení patrí využívaniu METÓDY POZITÍVNEHO PŘÍKLADU - klasikov slovenského športu a olympizmu. Predovšetkým príklad súčasných hviezd, ktorí sú vekom predsa len bližší našim zverencom. Skúsenosti potvrdzujú, že ich vplyv rastie najmä s aktuálnymi úspechmi v domácich súťažiach na medzinárodnom poli (pred pár rokmi Martina Moravcová, Radoslav Židek, slovenskí hokejisti po zisku medaily na svetovom šampionáte, dnes Peter Sagan, Adam Žampa, Nast'a Kuzminová, Danka Barteková, a ďalší).

Osobitnú kapitolu v tejto skupine osobností tvoria športovci, ktorí prešli do slovenskej reprezentácie priamo zo školských lavíc (futbalista F. Hološko, atlét L. Charfreitag, streľkyňa I. Švecová a desiatky ďalších).

Možno to z našej strany znie príliš požadovačne, ale sme toho názoru, že je **morálnou povinnosťou hviezd pomáhať pri formovaní osobností budúcich reprezentantov. Deti potrebujú neustály kontakt s dobrom a skutočné osobnosti nám to pomôžu uskutočniť.**

Kalokagatia a vzdelávanie

K princípom, ktoré v starom Grécku charakterizovali vyváženosť tela a ducha patrilo v prvom rade **vzdelanie**. Vzdelanie vo všetkých oblastiach, ktoré v tom období boli považované za prospešné - od gymnastickej výchovy, cez muzickú a filozofickú, ale aj rečnícke či vojenské umenie až po štátnické a politické myslenie.

V súčasnosti je rozsah poznatkov z hľadiska vývoja

ľudského poznania neporovnateľne širší a hlbší, možnosti ich osvojenia majú svoje limity - objektívne i subjektívne. Je pochopiteľné a správne ak spoločnosť z hľadiska svojich potrieb legislatívne ovplyvňuje rozsah a štruktúru získavania základných vedomostí. To však nebráni jedincovi získavať nadštandardné vzdelanie inými formami štúdia. To je však iná kapitola.

V programe Kalokagatie - vzdelanie a jeho úzke prepojenie na šport patrí k dominantám, no samotná realizácia tohto vzťahu je značne obmedzená. Sústreďuje sa v podstate na (nie zanedbateľné) jedno: vštepovať deťom uvedomenie si nutnosti všeobecného, ale aj odborného vzdelávania pre plnohodnotný a zmysluplný život. Efektívnosť tohto pôsobenia umožňuje jednota vplyvu rodiny, školy a neposlednom rade mimoškolského športovania.

Obrovskou prekážkou v tomto úsilí sa ukazuje FENOMÉN VÍTAZSTVA, ktorý je v súčasnosti preferovaný tak, ako nikdy predtým. Ten, kto je prvý, toho existencia je potrebná a uznávaná spoločenským postavením a často aj materiálne. S touto ambíciou vstupujú do športu stovky a tisíce detí, hutne podporovaných rodičmi a blízkym okolím. Žiaľ, táto všestranná podpora je často dopĺňaná formovaním nezdravého sebedovetovania ústiacieho v stanovovaní nereálnych cieľov vedúcich (často) k obrovskému sklamaniu.

Koľko percent nádejných mladých športovcov s vysokými ambíciami získa pozíciu, o ktorej snívajú? Päť či šesť, alebo desať? A to nespomínáme viaceré nepredvídané okolnosti (zranenia, choroby), ktoré môžu zrazit sľubne sa rozvíjajúcu kariéru mladého športovca a z večera do rána úplne zmeniť jeho život. Čo ho v takomto prípade čaká bez vzdelania!?

Doteraz sme hovorili o vzdelaní v tom širšom slova zmysle - všeobecnom a odbornom. Špecifickou formou vzdelávania je aj OLYMPIJSKÉ VZDELÁVANIE, v ktorom žiaci či poslucháči získavajú informácie, poznatky, vedomosti o javoch súvisiacich s olympizmom - história olympijských hier, olympijské symboly, osobnosti svetového či slovenského olympizmu a podobne. Hlavným nositeľom olympijského vzdelávania u nás je Slovenský olympijský výbor so svojimi partnermi, medzi ktorými sú aj Slovenská asociácia športu na školách a občianske združenie Kalokagatia na Slovensku.

Kalokagatia a kultúra

Pri Kalokagatii vystupuje do popredia pojem, ktorý sa v podstate ťahne celou antikou - pojem **HARMÓNIE**. Starí Gréci vo výchove preferovali typ **HARMONICKÉHO ČLOVEKA** a na popredné miesto v tomto procese zaradili **umenie ako, jeden z hlavných prostriedkov výchovy**. Je prirodzené, že táto oblasť nemohla absentovať ani v našej Kalokagatii.

Vyhli sme sa vtedy navrhovanej dogme, aby v kultúrno-umeleckých súťažiach boli hodnotené len práce športujúcich žiakov.

Na druhej strane sme sa neobmedzili len na antickú kultúru a umenie (malíarstvo, sochárstvo, tvorba a recitovanie básní a iných literárnych foriem), ale brali sme kultúru v tom širšom slova zmysle „**AKO SÚHRN VÝSLEDKOV A HODNÔT UTVORENÝCH TVO-**

RIVOU FYZICKOU A PSYCHICKOU PRÁCOU V PRIEBEHU VÝVOJA ĽUDSKEJ SPOLOČNOSTI“ a tak v našom programe sa objavili ponuky z oblasti počítačovej techniky, prírodovedy a environmentálnej činnosti a ďalšie. S úspechom!

V priebehu krátkej histórie Kalokagatie sa program kultúrnych súťaží viac-menej ustálil - vlastná literárna tvorba (poézia i próza), súťaž školských časopisov a výtvarná liga o Memoriál Heleny Kociánovej, ktorá sa pokúsila úspešne spojiť športové prvky súťaženia s kultúrno-umeleckým spôsobom hodnotenia výtvarných prác.

Sporadicky sa však do programu detskej olympiády dostávajú aj ďalšie ponuky, voľná plastika, plagát, foto-video a ďalšie.

Kalokagatia - životný štýl

Ak nás starogrécka Kalokagatia inšpirovala ku konkrétnym skutkom (jedným z nich bola olympiáda detí a mládeže s celým komplexom sprievodných podpodujatí), tak kdesi v horizonte ďalších rokov sme si Kalokagatiu predstavovali ako **ŽIVOTNÝ ŠTÝL**, v ktorom je optimálne stanovená miera medzi:

- učením či prácou na jednej strane a voľným časom (voľnočas. aktivitami) na strane druhej
- chcením, túžbou a reálnymi možnosťami
- ideálom a skutočnosťou
- rozumom a citom, našim telom a duševnom

Už v roku 1990 sme zdôrazňovali, že ide o dlhodobý proces presahujúci hranice jednej generácie. Navyše v súčasnom období negatívne ovplyvňovaným stavom spoločenskej morálky, sociálno-ekonomickými problémami a celým radom ďalších aspektov. Naše úsilie nie je podopreté ani zákonmi! Len nadšením a ideálmi.

Dôležité však je ušľachtilé semienko Kalokagatie zasiať do duše dieťaťa už vtedy, keď začína veci vnímať a rozumieť im. A potom sa žiada trpezlivo ho polievať,

pestovať - v rodine, v škole, v telocvični, na športovisku i mimo neho.

Takže - ak niekto chápe našu Kalokagatiu za jednorazové podujatie, veľkolepý festival či šampionát šampionátov, mylí sa!

Skutočne ide o **životnú filozofiu, spočívajúcu v harmonickom rozvíjaní kvality tela, vôle a mysle, filozofiu spočívajúcu v permanentnom uplatňovaní zásad fair play (nielen na ihrisku) a princípu každodennej (takej obvyčajnej) ľudskej znášanlivosti a tolerancie. Program rozvíjania všetkého dobrého, čo je v nás a opačne - potláčať tie horšie stránky ľudskeho charakteru! A práve v tom spočíva veľkosť Kalokagatie, ktorá učí a núti človeka, aby vo vnútornom boji dobra a zla sa postavil na stranu toho prvého, aby bol vždy ochotný a pripravený pomôcť tam, kde sa to žiada a potrebuje. Nie je to ľahké a vyžaduje si veľkú vnútornú silu, v ktorej je skoncentrované množstvo zodpovednosti, sebadisciplíny i sebaovládania.**

Rozvoj športu v podmienkach vidieckej školy

Mgr. Marek Mazan,
učiteľ ZŠ SMŠ Svätý Peter

Naša obec sa nachádza na juhu Slovenska v komárňanskom okrese. Keďže sme na národnostne zmiešanom území, tak v obci sú dve školy. Z tohto dôvodu patríme k malým školám. Momentálne sa počet našich žiakov pohybuje okolo čísla stovky. Ja osobne som tiež bývalým žiakom tejto školy. Šport bol pre mňa od malička stále číslo 1. K aktívnemu športu ma viedol môj otec, ktorý bol zároveň aj učiteľom telesnej výchovy.

Naša škola v tých časoch telocvičňu nemala, takže si viete predstaviť, hlavne v zimných mesiacoch, ako asi vyzerali hodiny TV v improvizovaných priestoroch na chodbe školy, kde nemohla byť istá živelnosť, ktorá s hodinami TV chodí, aby sme nerušili vyučovanie v triedach. Napriek tomu sme patrili ku školám, ktoré dosahovali popredné umiestnenia na rôznych súťažiach.

O to viac ma zarazil výrok môjho prvého učiteľa telesnej výchovy na strednej škole, ktorému zjavne chýbal pedagogický takt, keď sa ma opýtal, citujem: „Z akej diery si vyliezol?“, keď som mal isté medzery v basketbale.

Po absolvovaní štúdia TV na UKF v Nitre a príchode do praxe som si povedal, že sa budem snažiť konať tak, aby už žiaden žiak opúšťajúci brány našej školy nemusel počuť takúto potupujúcu vetu. Snažím sa vplývať na široké okolie, aby si ľudia uvedomovali nevyhnutnosť pohybových aktivít v každodennom živote. Po prvom roku praxe som zistil, že niektoré kolegyně na prvom stupni ZŠ ukracujú deti o pohyb, lebo potrebovali na hodinách TV doberať rôzne učivá z matematiky, slovenského jazyka a pod. a zároveň, že na druhom stupni boli žiaci, ktorí nevedeli urobiť ani „kotúľ“. Presvedčil som riaditeľa, aby mi umožnil učiť TV aj na prvom stupni ZŠ. Bolo to jednoduchšie, ako presvedčať skostnatené osoby, že konajú deťom zle tým, keď ich oberajú o hodiny TV.

Po príchode reformy v školstve, keď kompetentní rozhodli znížiť počet povinných hodín TV na 2 hodiny týždenne to bol pre mňa ďalší šok. No našťastie sa mi podarilo presadiť aj tretiu hodinu do školského vzdelávacieho programu. V primárnom vzdelávaní (1. - 4. roč.) táto hodina na našej škole figuruje pod názvom „Gymnastika hrou“. Niektori si môžu položiť otázku. Prečo všetky deti špecializovať na gymnastiku? Odpoveď je jednoduchá. Veď ohybnosť, obratnosť, koordináciu pohybov, ktorú deti v tomto veku získajú vďaka gymnastike je nenahraditeľná a dokážu ju zúročiť aj v ďalších športových odvetviach. V nižšom strednom vzdelávaní (presnejšie v ročníkoch 5 až 7) je táto hodina zameraná na kráľovnú športu atletiku. Okrem toho, že žiaci majú možnosť dôkladnejšie pracovať na rozvoji svojich základných lokomócií: chôdza, behy, hody, skoky tieto taktiež dokážu zúročiť aj v kolektívnych športoch. Dôkazom je vysoké herné tempo, v ktorom žiaci dokážu

hrať či už futbal alebo florbal až do konca zápasov, či turnajov. V 8. a 9. ročníku už hodiny TV nedotujeme. Jedincov, ktorých sa nám nepodariť získať pre aktívny pohyb za 7 rokov sotva oslovíme v posledných dvoch rokoch ich pôsobenia v našej škole. Tých žiakov, ktorí si svoj voľný čas bez pohybu nevedia predstaviť nie je potrebné na športoviská naháňať v popoludňajších aktivitách ba skôr naopak. Presviedčajú učiteľa, aby sme zostali dlhšie.

Okrem povinnej TSV fungujú v škole aj rôzne krúžky. Medzi nimi samozrejme aj športové. Cieľom je vytvoriť čo najširšiu ponuku možností športového využitia v mieste bydliska, aby deti nemuseli od malička dochádzať do okolitých miest kvôli rozvoju svojho talentu. Keďže v obci máme dva školské subjekty nevieme športoviská využívať každý deň, ale musíme sa o ne deliť. Preto krúžky ako futbalový, atletický, či krúžok športových hier pre rôzne vekové kategórie sa realizujú v pondelok, stredu a v piatok, kedy máme k dispozícii telocvičňu ako aj vonkajšie športoviská (futbalové ihrisko s umelou trávou, trávnaté ihrisko na minifutbal, asfaltové viacúčelové ihrisko, ako aj atletické sektory z ktorých sektor na skok do diaľky a šprintérska rovinka v jednej dráhe sú pokryté tartanom). Strelecký krúžok sa realizuje v utorok a vo štvrtok na jednej chodbe školy, kde máme zriadenú vzduchovkovú strelnicu so štyrmi stavmi, kde sa dajú strieľať všetky tri strelecké polohy. Dokopy v športových krúžkoch pravidelne pracuje 60 - 70 % žiakov školy. Nakoľko sme malou školou nemôžeme pomýšľať na výraznejšie úspechy v kolektívnych športoch, preto sa zameriavame viac na individuálne športy, kde máme aj preukázateľnejšie výsledky. Tento fakt si všimli aj činovníci jednotlivých športových zväzov, ktorí nás presvedčili na registráciu žiakov aj do športových zväzov, takže žiaci majú možnosť okrem školských športových súťaží svoje schopnosti porovnávať aj s rovesníkmi po zväzovej línii. Tí najlepší sú registrovaní v Slovenskom streleckom zväze, v Slovenskom atletickom zväze, v Slovenskej gymnastickej federácii, no a samozrejme aj v Slovenskom futbalovom zväze. Niektorí žiaci sú registrovaní aj v dvoch či troch zväzoch súčasne. Spolupracujeme aj so ZUŠ Hurbanovo, ktorej poskytujeme priestory hlavne cez víkendy. Naši žiaci sú žiadani, keďže sú lepšie pripravení po gymnastickej stránke ako ich rovesníci v okolitých školách, nemusia cestovať, ale rôzne choreografie pohybových skladieb môžu nacvičovať doma.

Za kvalitu práce hovoria výsledky, ktoré dosahujú žiaci na rôznych súťažiach. Takmer 15 rokov po sebe sa minimálne jedno školské družstvo v gymnastickom štvorboji prebojovalo cez okresné a krajské kolá až na celoštátne finále, kde sme mali dvakrát aj medailové umiestnenie. Okrem gymnastiky naši žiaci sa prebojovali

niekoľkokrát na Školské majstrovstvá SR aj v atletike, cezpoľnom behu, orientačnom behu, letnom biatlone, no a v neposlednom rade aj v streľbe zo vzduchovej pušky. Okrem orientačného behu sme mali v každom spomenutom športe aj medailové umiestnenie. V streľbe naši žiaci sa pravidelne umiestňujú na stupni víťazov z čoho štyrikrát si vystrelali aj titul majstra Slovenska a niekoľkokrát vyrovnali, ale aj vytvorili slovenský rekord v rôznych disciplínach. Teší nás fakt, že niektorí žiaci aj po ukončení štúdia na našej škole pokračujú v aktívnej činnosti štúdiom na športovom gymnáziu alebo aktívnou činnosťou v nejakom športovom klube. Máme odchovanca, ktorý v atletike v kategórii 17 ročných splnil limit na Majstrovstvá sveta v behu na 2000m prekážok časom 6:09 min.

Už niekoľko rokov sme organizátormi okresných kôl

v gymnastickom štvorboji, v orientačnom behu, v streľbe, ale aj spoluorganizátormi v kolektívnych športoch ako minifutbal a v tomto roku aj vo florbale. Boli sme organizátormi krajských kôl v streľbe a vo florbale. V roku 2012 sme boli poctení organizáciou M - SR v streľbe.

Okrem výkonnostného športu pracujeme aj v oblasti športu pre všetkých. Každoročne organizujeme na konci júna OFDMS, ktorý má veľkú obľubu u všetkých žiakov školy. Pri tejto príležitosti organizujeme aj Olympijský beh v obci. Za podpory Nitrianskeho samosprávneho kraja organizujeme už 7. ročník masového bežeckého podujatia „Jesenný svätopeterský beh zdravia“ v 18 - tich kategóriách od predškolského veku až po kategóriu veteránov a v zimných mesiacoch 6. ročník streleckej súťaže nie len pre registrovaných strelcov pod názvom „Svätopeterská centrová desiatka“.

Šport pre všetkých v podmienkach škôl, CVČ a zdravie národa

Mgr. Tibor Bélik,
riaditeľ CVČ Relax Partizánske

Šport je atribútom rozvoja osobnosti, ovplyvňuje zdravý vývoj jedinca, vedie k vytváraniu fyzickej zdatnosti a výkonnosti, uspokojovaniu osobných záujmov a potrieb. Je nástrojom boja proti drogám, rasizmu a intolerancie, umožňuje zmysluplné trávenie voľného času nielen deťom, ale i dospelým.

Absencia pravidelnosti pohybu spôsobuje nárast civilizačných chorôb, následne zvýšené náklady na zdravotnú starostlivosť a znižovanie výkonnosti jednotlivca. Dávno sú za nami časy, keď platilo, že deti po návrate zo školy hodili tašku na zem a rodičom oznámili: Idem von! Dnes sa ich záujem sústreďuje na výpočtovú techniku, osobitne časť týkajúcej sa rôznych počítačových hier, filmov, internetu a podobne. Je alarmujúce, že pohybové aktivity predstavujú malé percento náplne voľného času detí a to aj napriek tomu, že majú evidentne k športu kladný vzťah. V CVČ RELAX v Partizánskom vytvárame podmienky na záujmovú, rekreačnú, športovú činnosť pre deti a mládež do 30 rokov v priebehu celého kalendárneho roka, vrátane školských prázdnin. Svojou širokou ponukou rôznych kultúrnych a športových podujatí sa nemalou mierou podieľame na efektívnom a cieľave-domom trávení voľného času detí a mládeže.

Ak sa má telesná výchova a šport stať pevnou súčasťou životného štýlu človeka, počnúc dieťaťom predškolského veku pokračujúc žiakom povinnej školskej dochádzky a končiac vysokoškolákom, prvým krokom všetkých výchovnovzdelávacích činiteľov a inštitúcií musí byť snaha o vytvorenie pozitívneho postoja vychovávaného jedinca k tejto činnosti. A keďže ide o celoživotný proces, nikdy nie je neskoro. Niekedy odborná nepripravenosť, absencia skúseností a váhanie nad možnosťou ponechať to, čo sa v telovýchovnej a športovej praxi osvedčilo spôsobili, že zanikli mnohé jej organizované formy a prostriedky. Preto dnes môžeme hovoriť o menšej časti populácie navštevujúcej základné a stredné školy, ktorí sú zaradení do útvarov talentovanej mládeže.

Je pravdou, že štát nemôže financovať všetko. Dôraz by sa mal klásť na dve oblasti: 1. Šport a zdravie, ktorý

zahŕňa šport pre všetkých, školský šport a šport študentov vysokých škôl. Hlavným cieľom je teda vytvárať podmienky na zabezpečenie zdravého životného štýlu obyvateľstva.

2. Elitný šport, ktorý prioritne rieši oblasť starostlivosti o športovo talentovanú mládež a štátnu športovú reprezentáciu.

V CVČ RELAX máme pravidelnú a príležitostnú činnosť. Organizujeme športové súťaže pre ZŠ a SŠ nielen v súbehu s oficiálnym kalendárom súťaží, ale i množstvo ďalších netradičných športov. Svoje priestory ponúkame aj na spontánnu činnosť deťom, mládeži, ale aj dospelým, ktorí majú záujem zahráť si stolný tenis, šach, stolný futbal, zacvičiť jogu, pilates, kalanetiku, aerobik atď. Aj tu sa vytvárajú možnosti a priestor pre zdravý životný štýl, pre zdravie národa - otvorenosť a dostupnosť.

Pri tejto príležitosti musím spomenúť výborne prepracovaný systém školských súťaží organizovaný v spolupráci so SAŠŠ.

Počas jarných a letných prázdnin organizujeme prí-mestské tábory zamerané na športové aktivity a spoznávanie okolia.

Je mi ľúto, že v dnešnej dobe je nedostatočné finančné zabezpečenie a spoločenské ocenenie práce s deťmi a mládežou na tých najnižších úrovniach (v porovnaní, pokiaľ nejde o štátnu reprezentáciu), zhoršovanie sa ekonomickej situácie obyvateľstva má za následok úbytok športujúcich detí a mládeže.

Našou povinnosťou (aj štátu) je preto vytvárať podmienky na športovanie. Podporovať zmysluplné trávenie voľného času, získavanie takých detí pre športové aktivity, ktoré nemajú súťažné ambície a prirodzene tento druh aktivít nevyhľadávajú. Malo by byť našou snahou ukázať deťom možnosti realizácie športových aktivít mimo vyučovania. Preto by bolo potrebné podľa finančných možností štátu dobudovať sieť multifunkčných ihrísk, aby bol zabezpečený možný pohyb čo najväčšieho počtu obyvateľstva a k tomu pripraviť aj počet prevádzkovateľov a metodikov pre športovú činnosť populácie.

Výskum „Porovnanie atletickej výkonnosti žiakov II. stupňa na základnej škole v športovej a nešportovej triede“

Bc. Oliver David,

Základná škola Jilemnického 2, Žiar nad Hronom

Vo svojom príspevku sa budem venovať výskumu, ktorý sme zamerali na porovnanie výkonnosti žiakov II. stupňa základnej školy v športovej a nešportovej triedy. Na výskum sme si zvolili porovnanie výsledkov v atletických disciplínach: beh na 60m, hod kriketovou loptičkou, skok do diaľky, beh na 1 500m.

V šk. roku 2010//2011 obnovila ZŠ Jilemnického v Žiari nad Hronom vo výchovno-vzdelávacom procese činnosť športovej triedy. 4. rok otvára v 5. ročníku športovú triedu so zameraním na: atletiku, cyklistiku, športovú strelbu, volejbal dievčat. Zaujímalo nás aké sú rozdiely v atletickej výkonnosti žiakov 5. ročníka športových a nešportových tried. Výsledkami výskumu sme chceli poukázať na význam pohybu, ktorý sa v súčasnej dobe dostáva do úzadia.

Chceli sme poukázať na význam pravidelnej športovej prípravy žiakov zaradených v športových triedach, ktorí majú predpoklad byť v budúcnosti vrcholovými športovcami reprezentujúcimi krajinu na významných medzinárodných podujatiach.

Atletika má v školskej telesnej výchove významné postavenie. Je súčasťou hodín telesnej výchovy na 1. stupni a hodín telesnej a športovej výchovy na 2. stupni základných škôl. Atletika rozvíja základné pohybové schopnosti (kondičné, koordinačné), ktoré majú významný vplyv na osvojovanie si zručností aj v iných odvetviach športu. Atletické cvičenia pomáhajú pri rozvoji morálnych

a vôľových vlastností žiakov.

Atletika je veľmi rozmanitá, a preto vyučovanie na základných školách je značne diferencované. Školy v zásade dodržiavajú pri výučbe obsah, ktorý je vymedzený v Štátnom vzdelávacom programe pre rôzne stupne vzdelávania. V prípade, že sú na školách na to vytvorené podmienky, je možnosť základy atletiky rozvíjať v hodinách navyše, prípadne v športových kluboch alebo športových krúžkoch.

V našom výskume sme zisťovali atletickú výkonnosť žiakov na druhom stupni základnej školy v meste Žiar nad Hronom. Chceli sme zistiť aktuálny stav výkonnosti žiakov vo vybraných atletických disciplínach v športovej a nešportovej triede. Brali sme do úvahy podmienky pre výučbu atletiky na škole (jej materiálne a technické zabezpečenie)

Svojím obsahom a charakterom sa atletika zaraďuje medzi športové odvetvia, ktoré sa významne podieľa na všestrannom rozvoji detí a mládeže. Atletika je základnou a neoddeliteľnou súčasťou viacerých športov, predovšetkým športových hier. Vo väčšine atletických disciplín tieto vychádzajú z prirodzených pohybových činností človeka a sú zdrojom bežných zručností potrebných pre každodenný život. Významný vplyv majú aj na upevňovanie morálno - vôľových vlastností športovcov.

Atletika na základných školách

Atletika je do vyučovacieho procesu zaradená už na prvom stupni základnej školy. Základnou formou sú vyučovacie telesnej výchovy. Cieľom je osvojenie si základy techniky rýchleho behu a hodu kriketovou loptičkou na prvom stupni základných škôl. Deti by mali mať správnu predstavu o význame a vplyve atletických činností na zdravie a všestranný telesný a pohybový rozvoj. Mali by byť vzdelaní v základných pravidlách atletických disciplín, ktorými sa oboznamujú a osvojujú si

ich, ako aj správnej hygieny pri atletických činnostiach.

Atletika má aj zdravotný význam, a to v tom, že pohybové aktivity sa vykonávajú na čerstvom vzduchu na štadiónoch a tým pôsobia na dýchací, srdcovo-cievny a nervovo - svalový aparát. Zvyšuje sa tak všeobecná funkčnosť organizmu.

Pomerne náročná je vlastná organizácia výučby a tiež súťaží. Výhodou sú však pomerne jednoduché atletické cvičenia a menej náročné materiálne zabezpečenie.

Atletika na 2. stupni základných škôl

Atletika na 2. stupni základných škôl sa zameriava na ďalšie zdokonaľovanie a osvojovanie pohybových činností, s ktorými sa žiaci zoznámili na 1. stupni základných škôl. Zdokonaľovanie a osvojovanie si pohybových

schopností a určených základných pohybových zručností, ktoré sa majú prejavovať na zlepšení celkového telesného rozvoja žiakov a zvýšení ich všeobecnej pohybovej výkonnosti.

Štátny vzdelávací program ISCED 2

Druhý stupeň základnej školy tvoria 5. - 9. ročník. Záväzným dokumentom pre tvorbu Školských vzdelávacích programov je Štátny vzdelávací program. Pre 2. stupeň základnej školy v Slovenskej republike, ISCED 2, ktorý stanovuje povinné vyučovacie predmety, ktoré sú začlenené do jednotlivých vzdelávacích oblastí. Všeobecným cieľom telesnej a športovej výchovy je umožniť žiakom si osvojiť, zdokonaľovať a upevňovať pohybové návyky a zručnosti na primeranej úrovni, zvyšovať svoju

pohybovú gramotnosť, rozvíjať kondičné a koordinačné schopnosti, zvyšovať všeobecnú pohybovú výkonnosť a zdatnosť, prostredníctvom vykonávanej pohybovej aktivity pôsobiť a dbať o zdravie, vytvárať trvalý vzťah k pohybovej aktivite, telesnej výchove a športu s ohľadom na záujmy žiakov, ich predpoklady a individuálne potreby ako súčasť zdravého životného štýlu a predpokladu schopnosti celoživotnej starostlivosti o vlastné zdravie (<http://www.statpedu.sk>).

Atletika

Podľa ISCED 2 žiak vie využívať základné atletické lokomócie pri udržiavaní a zvyšovaní svojej telesnej zdatnosti a uplatňuje získané vedomosti, zručnosti a návyky v každodennom živote.

Výkonový štandard

- vedieť sa orientovať v základných atletických disciplínach, charakterizovať ich a prakticky demonštrovať
- poznať význam a vplyv základných prostriedkov kondičnej prípravy na zdravý rozvoj organizmu a využívať ich vo svojej spontánnej pohybovej aktivite
- poznať základné pravidlá atletických disciplín a pod dohľadom pedagóga byť schopný pomáhať pri organizácii a rozhodovaní atletických súťaží
- poznať význam rozcvičenia a vedieť sa aktívne zapojiť do jeho vedenia
- poznať a v živote uplatňovať zásady fair - play ako súťažiaci, rozhodca, organizátor i divák

Obsahový štandard

- základná terminológia a systematika atletických disciplín
- technika atletických disciplín
- základné pravidlá súťaženia a rozhodovania atletických súťaží
- organizácia súťaží (časomerač, rozhodca, zapisovateľ)
- zásady fair - play
- bezpečnosť a úrazová zábrana
- zásady hygieny a vplyv atletiky na zdravý vývin mládeže

Na základe týchto a ďalších vedomostí možno u žiakov rozvíjať schopnosti a nadobudnúť zručnosti a schopnosti.

Úlohy výskumu

1. Zistiť ukazovatele telesného rozvoja žiakov športovej

a nešportovej triedy pomocou somatických ukazovateľov, a to meraním telesnej výšky, hmotnosti a BMI indexu.

2. Zistiť údaje o výkonnosti skúmaných žiakov štyroch atletických disciplínach.
3. Porovnať výsledky v športovej a nešportovej triede.
4. Spracovať závery a navrhnúť riešenia pre prax na základe výsledkov výskumu.

Charakteristika žiakov zapojených do výskumu

1. Skupinu tvorili žiaci športovej triedy 5. ročníka - 13 chlapcov a 12 dievčat vo veku 12 rokov. Žiaci sa aktívne zapájajú do športu, v ktorom reprezentujú školu, respektíve klub, ktorého sú členmi, týždenne majú 2 hodiny povinnej telesnej a športovej výchovy, 2 - 4 hodiny športovej prípravy ako súčasť tréningu, kde rozvíjajú svoju športovú výkonnosť pod dohľadom trénerov.
2. Skupinu tvorili žiaci 5. ročníka nešportovej triedy - 13 chlapcov a 12 dievčat vo veku 12 rokov - žiaci sa zapájajú do pohybových aktivít len v čase vyučovania, absolvujú 2 hodiny v povinnej telesnej a športovej výchove v týždni.

Charakteristika podmienok výskumu

1. Výskum sa realizoval na ZŠ Jilemnického 2 v Žiari nad Hronom
2. Škola zabezpečuje výchovný a vzdelávací proces pre žiakov klasických tried a tried so zameraním na športovú prípravu.
3. Priestorové a materiálne vybavenie školy je na primeranej úrovni. V škole sa nachádzajú dve telocvične, posilňovňa ako aj špecializované miestnosti na športovú prípravu.

Somatické ukazovatele (výška, váha, BMI)

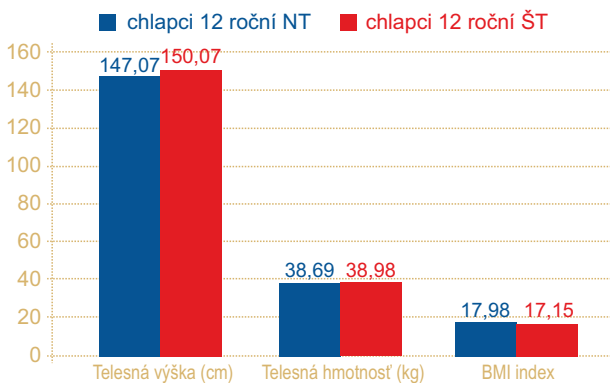
Štatistický údaj	Telesná výška (cm)	Telesná hmotnosť (kg)	BMI index
X	147,07	38,69	17,98
S	5,30	11,42	4,07
Rmax	162	85	37,78
Rmin	137	25	13,13
R	25	60	24,65

Tabuľka 1: chlapci - nešportová trieda

Štatistický údaj	Telesná výška (cm)	Telesná hmotnosť (kg)	BMI index
X	150,07	38,92	17,15
S	8,89	7,01	2,26
Rmax	165	50	21
Rmin	135	30	14
R	30	20	7

Tabuľka 2: chlapci - športová trieda

X - aritmetický priemer, S - smerodajná odchýlka,
Rmax - max. hodnota, Rmin - min. hodnota

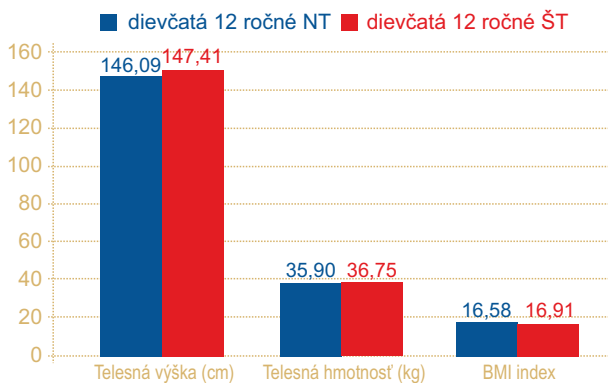
Štatistický údaj	Telesná výška (cm)	Telesná hmotnosť (kg)	BMI index
X	146,90	35,90	16,58
S	5,12	5,37	1,80
Rmax	156	46	19,6
Rmin	141	30	14,2
R	15	16	5,4

Tabuľka 1: dievčatá - nešportová trieda

Štatistický údaj	Telesná výška (cm)	Telesná hmotnosť (kg)	BMI index
X	147	36,75	16,91
S	4,76	5,41	2,31
Rmax	155	44	20
Rmin	135	30	14
R	20	14	6

Tabuľka 2: dievčatá - športová trieda

X - aritmetický priemer, S - smerodajná odchýlka,
Rmax - max. hodnota, Rmin - min. hodnota

Analýza úrovne atletickej výkonnosti

Po absolvovaní meraní výšky, váhy a BMI sme pristúpili k realizácii výskumu porovnania atletickej výkonnosti žiakov v športovej a nešportovej triede. Výsledky meraní sme zaznamenali do tabuliek a znázornili graficky.

	Nešport. trieda CH	Šport. trieda CH	Nešport. trieda D	Šport. trieda D
	10,4	10,01	12,47	9,7
	10,2	11,3	10,57	10,6
	9,7	10,6	10,53	10,5
	10,7	10,1	10,59	10,6
	10,9	11	10,45	10,9
	11,1	10,8	10,57	10,2
	10,3	9,9	10,62	10,5
	12,3	9,6	10,91	10,2
	11,2	9,5	9,78	11,2
	11,1	10,3	10,29	9,8
	10,7	10,2	10,28	10,4
	11,4	10,4	11,69	10,7
	10,6			10,8
X	10,8154	10,30916667	10,7292	10,46923077
S	0,6453	11,3	0,70592	11,2
Rmax	12,3	9,5	12,47	9,7
Rmin	9,7	0,544650986	9,78	0,419095485
R	2,6	1,8	2,69	1,5

Tabuľka 3: výsledky testov skúmaných chlapcov a dievčat v športovej a nešportovej triede beh 60m (s)

X - priemer, S - smerová odchýlka, Rmax - maximálna hodnota,
Rmin - minimálna hodnota, R - varičné rozpätie

	Nešport. trieda CH	Šport. trieda CH	Nešport. trieda D	Šport. trieda D
	25	35	22	25
	30	23	22	23
	24	37	15	26
	24	35	22	27
	17	23	19	19
	22	28	19	21
	30	34	27	20
	18	35	19	31
	23	38	24	23
	24	26	20	33
	34	27	31	30
	15	29	28	29
	24	31		
X	23,84615385	30,84615385	22,33333333	25,58333333
S	5,3517311	38	31	33
Rmax	34	23	15	19
Rmin	15	5,193684528	4,5193188	4,541892544
R	19	15	16	14

Tabuľka 4: výsledky testov skúmaných chlapcov a dievčat v športovej a nešportovej triede hod kriketkou (m)

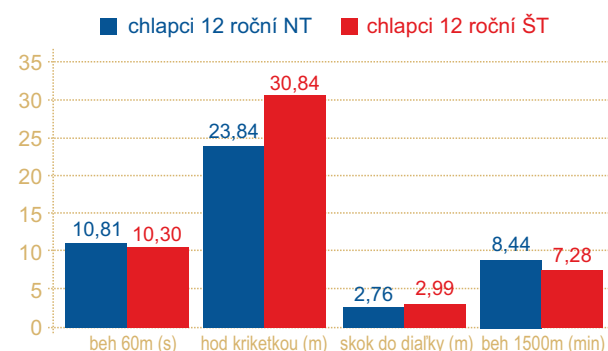
X - priemer, S - smerová odchýlka, Rmax - maximálna hodnota,
Rmin - minimálna hodnota, R - varičné rozpätie

	Nešport. trieda CH	Šport. trieda CH	Nešport. trieda D	Šport. trieda D
	2,50	3,20	1,99	3,50
	3,00	2,70	2,74	2,50
	3,20	3,30	2,37	2,90
	2,30	3,00	2,65	2,50
	2,30	2,70	2,75	2,50
	2,40	3,40	3,55	3,30
	3,20	2,80	2,39	3,40
	3,10	2,60	2,81	3,10
	2,80	2,90	3,58	2,70
	2,50	3,10	3,30	2,80
	3,20	3,30	3,10	2,90
	2,50	3,10	2,70	2,60
	3,00	2,80		
X	2,769230769	2,992307692	2,8275	2,891666667
S	4,3891	3,40	3,58	3,50
Rmax	2,30	2,60	1,99	2,50
Rmin	36,144298	26,28736657	48,14396	36,04500554
R	90	80	159	100

Tabuľka 5: výsledky testov skúmaných chlapcov a dievčat v športovej a nešportovej triede skok do diaľky (m)

X - priemer, S - smerová odchýlka, Rmax - maximálna hodnota, Rmin - minimálna hodnota, R - variačné rozpätie

Analýza úrovne atletickej výkonnosti chlapcov

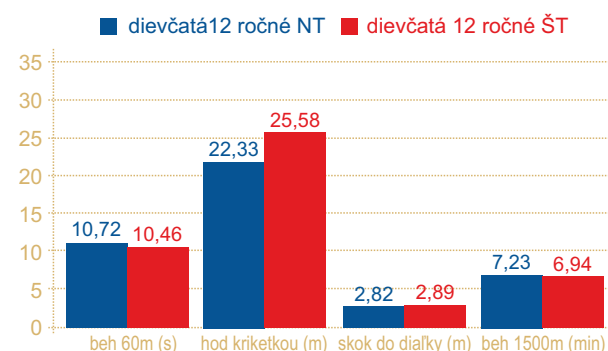

	Nešport. trieda CH	Šport. trieda CH	Nešport. trieda D	Šport. trieda D
	9,38	7,07	8,19	6,39
	8,05	9,03	7,11	7,11
	6,01	6,30	7,33	7,50
	9,01	6,30	7,21	7,22
	10,50	8,30	7,22	7,00
	11,24	8,40	7,13	7,13
	7,05	7,45	7,50	7,20
	8,54	8,20	7,22	7,33
	8,55	7,80	6,50	6,40
	7,43	6,20	7,00	6,60
	6,44	5,59	7,20	7,01
	9,08	8,00	7,19	6,50
	8,50	6,10		
X	8,444615385	7,28792308	7,233233333	6,949166667
S	1,492657671	1,0954615	0,383484819	0,379891332
Rmax	11,24	9,03	8,19	7,5
Rmin	6,01	5,59	6,50	6,39
R	5,23	3,44	1,69	1,11

Tabuľka 6: výsledky testov skúmaných chlapcov a dievčat v športovej a nešportovej triede beh 1500m (min)

X - priemer, S - smerová odchýlka, Rmax - maximálna hodnota, Rmin - minimálna hodnota, R - variačné rozpätie

Analýza úrovne atletickej výkonnosti dievčat

Záver

1/ Meraním atletickej výkonnosti žiakov športovej a nešportovej triedy vo vybraných atletických disciplínach sme dokázali, že výkonnosť žiakov v športovej triede je na vyššej úrovni ako u žiakov v nešportovej triede.

2/ Jedným z objektívnych faktorov tohto stavu je skutočnosť, že žiaci športových tried majú okrem hodín povinnej TvaŠv športové tréningy, ktoré absolvujú v športových krúžkoch, resp.

v kluboch, kde sú členmi. Tieto tréningy sú zamerané na zvyšovanie športovej výkonnosti podľa zamerania.

3/ Rozdiely vo výkonnosti neboli štatisticky významné, čo môžeme prisúdiť skutočnosti, že merania sa uskutočnili u žiakov 5. ročníkov, kedy sa žiaci v športových triedach začali aktívne venovať športu na začiatku školského roka pod odborným dohľadom trénerov - špecialistov.

Odporúčania do praxe:

1/ Pre spoločenský význam (výchova reprezentantov krajiny v športových súťažiach) organizovať porovnávania atletickej výkonnosti pri dodržiavaní zásad validity (platnosť), reliability (spoľahlivosť) a objektivity (nezaujatosť) vo vybraných základných školách v SR v spolupráci so Slovenskou asociáciou športu na školách (ŠŠK SAŠŠ), Ministerstvom školstva, vedy výskumu a športu v SR, Národným športovým centrom, FTVŠ a katedrami TVaŠ.

2/ Pripraviť štandardizované testové batérie pre vybrané skúmané súbory.

3/ Realizovať porovnanie výkonnosti vybraného skúmaného

súboru (športové triedy a nešportové triedy) v pravidelných intervaloch počas 5 - ročného cyklu. Predpokladáme, že výsledky takýchto pozorovaní - výskumu nám umožnia potvrdiť, resp. vyvrátiť predpoklady, že pravidelným tréningom žiakov v športových triedach sa vytvárajú základné predpoklady výchovy športových talentov (budúcich reprezentantov krajiny na vrcholných medzinárodných súťažiach - ME, MS, OH a pod.) Zároveň potvrdia predpoklad, že rozdiely vo výkonnosti medzi žiakmi v nešportových a športových triedach sa budú postupne z roka na rok zvyšovať.

Vydavateľ: Kalokagatia na Slovensku, o.z., Slovenská asociácia športu na školách
spolu s reklamnou agentúrou Santal

Editor: Dr. Anton Javorka

Recenzenti: prof. PhDr. Jela Labudová, PhD., Mgr. František Seman, PhD.

Materiál neprešiel jazykovou úpravou

Za obsah a odbornú stránku textov zodpovedajú autori